

**Ο ΑΓΙΟΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ
ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ**

ΥΠΟ
ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ο ΑΓΙΟΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΣ ΧΑΡΑΚΤΗΡΑΣ ΤΟΥ ΕΥΑΓΓΕΛΙΟΥ ΤΟΥ ΛΟΥΚΑ

ΥΠΟ
ΧΡΗΣΤΟΥ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ
Καθηγητού Θεολογικής Σχολής Α.Π.Θ.

Τὸ θέμα πὸν θὰ διερευνήσουμε στὴν παρούσα μελέτη ἀφορᾷ στὸν ἀγιοπνευματικὸ χαρακτήρα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ. Ἀσφαλῶς, γιὰ νὰ ἔχουμε μιὰ ὀλοκληρωμένη εἰκόνα ἔπρεπε νὰ ἐπεκτείνουμε τὴν ἔρευνα καὶ πρὸς τὸ δεύτερο λόγο τοῦ εὐαγγελιστῆ, πὸν εἶναι οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων. Ὅμως μιὰ τέτοια προσπάθεια δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ παρουσιαστῆ στὰ πλαίσια αὐτῆς τῆς ἐργασίας, γι' αὐτὸ θὰ ἀρκεστοῦμε στὰ ἀπαραίτητα σημεῖα τῶν Πράξεων, πὸν συνδέονται ὀργανικὰ μὲ τὴν πνευματολογία τοῦ Εὐαγγελίου.

Ὅ,τι γράφει ὁ ἀείμνηστος Βασίλης Π. Στογιάννος σὲ ἄρθρο του τὸ 1971 περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἰσχύει καὶ σήμερα. Ἀναφέρει χαρακτηριστικὰ: «Ἡ διαπραγμάτευσις τῆς περὶ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλίας τῆς Καινῆς Διαθήκης ἀποτελεῖ *δύσκολον ἐγχείρημα διὰ τὸν ἐρμηνευτὴν καὶ δὴ τὸν ὀρθόδοξον, διότι ἀπουσιάζουν σχεδὸν παντελῶς ἐκ τῆς νεωτέρας θεολογικῆς βιβλιογραφίας σχετικαὶ μελέται ἀναφερόμεναι εἰς τὰς ἐπὶ μέρους πτυχάς, ὥστε νὰ καταστῆ δυνατὴ ἢ κατάρτισις συνθετικῆς μελέτης. Αἱ ξενόγλωσσοι σχετικαὶ ἐργασίαι προσφέρουν μὲν πλούσιον ὕλικὸν διὰ τὴν σύνταξιν εἰδικῆς μονογραφίας, πλὴν ὅμως δὲν ἀποδίδουν πάντοτε ὀρθῶς τὴν ἔννοιαν τῶν κειμένων, διότι ἐν τῇ Δύσει ἡ ὀλη θεολογικὴ σκέψις δὲν ἀνεπτύχθη εἰς τὸ χαρακτηριστικὸν διὰ τὴν Ἀνατολὴν πνευματολογικὸν κλίμα καὶ ὡς ἐκ τούτου ἀφορμᾶται ἀπὸ διαφορῶν προϋποθέσεων»¹.

1. Ἡ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία τῆς Καινῆς Διαθήκης, Σεμινάριον Θεολόγων Θεσσαλονίκης, τομ. 5, ἐπιμ. Ἰω. Ἐ. Ἀναστασίου, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 7.

Τριάντα χρόνια μετά τις έπισημάνσεις του Στογιάννου διαπιστώνουμε πώς και σήμερα για τὸ συγκεκριμένο θέμα, τὴν πνευματολογία τοῦ Λουκᾶ, σύμφωνα μὲ τὸ ἐμπεριστατωμένο ἔργο τοῦ καθηγητῆ Ἰω. Δ. Καραβιδοπούλου², δὲν ἔχει γραφεῖ ἀπὸ πλευρᾶς ὀρθοδόξου θεολογικῆς βιβλιογραφίας καμιὰ μελέτη σχετικὴ, παρὰ μόνο ἓνα ἄρθρο τοῦ Γεράσι. Ζαφείρη, νῦν Μητροπολίτη Περιστερίου³.

Ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς λόγους πὸ ἀναφέρει ὁ Στογιάννος, ἡ διαπραγμάτευση τοῦ εἰδικοῦ θέματός μας εἶναι δύσκολη, γιατί ἔχουμε διαφορετικὲς θεολογικὲς προσεγγίσεις τῆς πνευματολογίας ἀπὸ τοὺς δύο πρώτους συνοπτικούς, τὸν Ματθαῖο καὶ τὸν Μᾶρκο, συγκριτικὰ μὲ τὸν Λουκᾶ. Ὁ τελευταῖος, ὡς γνωστόν, ἀπὸ πλευρᾶς ἱστορικοθεολογικῆς θεωρήσεως τοῦ προβλήματος βρίσκεται πῶς κοντὰ στὸν Παῦλο καὶ τὸν Ἰωάννη⁴. Ἀκόμη, ἡ ἔντονη οἰκουμενικὴ προοπτικὴ τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ⁵ καὶ ἡ διαφορετικὴ θεώρηση τῆς ἱστορίας καὶ τῶν ἐσχάτων⁶ συγκριτικὰ μὲ τοὺς ἄλλους συνοπτικούς, δημιουργοῦν νέες δυσκολίες στὴ διαπραγμάτευση τοῦ θέματός μας. Τέλος, ἂν προσθέσουμε τὴ κωδικοποιημένη ἔκθεση συστηματικῶν θεολόγων περὶ Ἁγίου Πνεύματος⁷ καὶ τὴ στερεότυπη σχολαστικὴ δυτικὴ πνευματολογία

2. Ἑλληνικὴ Βιβλικὴ Βιβλιογραφία τοῦ 20οῦ αἰῶνα (1900-1995), Βιβλικὴ Βιβλιοθήκη 10, ἐκδόσεις Π. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 1997, σ.σ. 324.

3. Ἀρχαία παραλλαγή τῆς κυριακῆς προσευχῆς (Λουκ. 11, 2), Θεολογία 48 (1977), 33-38.

4. Πρβλ. Β. Γ. Τσάκωνα, Ἡ περὶ Παρακλήτου Πνεύματος διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου, Ἀθήναι 1978, σελ. 61.

5. Βλ. σχετικὰ J. T. Squires, *The Plan of God in Luke-Acts*, Cambridge 1993, σελ. 1ἔξ.· M. D. Goulder, *Type and History in Acts*, London 1964, σελ. 65ἔξ.· S. G. Wilson, *The Gentles and the Gentile Mission in Luke-Acts*, Cambridge 1973, σελ. 29ἔξ.

6. Βλ. σχετικὰ H. Gonzelmann. *The Theology of Saint Luke*, London 1969, σελ. 95ἔξ.· E. Lohse, *Lukas als Theologe der Hells Geschichte*, Ev. Th. 14 (1954), 256-275 q H. Flender, *Heil und Geschichte in der Theologie des Lukas*, 1965.

7. Βλ. Χρ. Ἀνδρούτσου, *Δογματικὴ τῆς ὀρθοδόξου ἀνατολικῆς Ἐκκλησίας*, Ἀθήναι 1907, σελ. 219ἔξ.· Π. Ν. Τρεμπέλα, *Δογματικὴ τῆς ὀρθοδόξου καθολικῆς Ἐκκλησίας*, τόμ. Β', Ἀθήναι 1959, σελ. 219ἔξ.

περὶ filioque⁸, τότε τὰ πράγματα γίνονται ἀκόμη πιὸ σύνθετα.

Μεθοδολογικὰ πιστεύουμε πὼς πρέπει νὰ ἀνατρέξουμε ἀπ' εὐθείας στὸ κείμενο τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ, γιὰ νὰ διακριβώσουμε τὸ πρωτογενὲς ὑλικὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης καὶ κυρίως τὸ ἰδιαίτερο ὑλικὸ τοῦ εὐαγγελιστῆ, ὅπως αὐτὸ διασώθηκε στὴν ἰδιαίτερη πηγή του (L), πὺν προέρχεται ἀπὸ τὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινότητα μέσα στη ὁποία ἀναπτύχθηκε ὁ ἱερὸς συγγραφέας⁹. Βέβαια, ἡ μέθοδος δὲν εἶναι πανάκεια, οὔτε μπορεῖ νὰ μᾶς ὀδηγήσει σὲ μιὰ συστηματικὴ ἔκθεση τῆς πνευματολογίας τοῦ Λουκᾶ, πράγμα πὺν δὲν ἦταν στίς προθέσεις τοῦ ἱεροῦ συγγραφέα. Ἐξ ἄλλου, ἡ ἔλλειψη σαφοῦς σχεδιαγράμματος γιὰ τὸ θέμα μᾶς ὑποχρεώνει σὲ μιὰ φιλολογικὴ καὶ ἱστορικοθεολογικὴ προσέγγιση τῶν ἀναφερομένων γεγονότων, πὺν περιλαμβάνονται στὸ τρίτο Εὐαγγέλιο καὶ ἀφοροῦν στὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὅμως μὲ τὴ μέθοδο αὐτὴ, δηλ. τῆς διερεύνησης τῆς ἰδιαίτερης πηγῆς τοῦ Λουκᾶ (L), μποροῦμε νὰ ἐξακριβώσουμε τὸν ἰδιαίτερο ἁγιοπνευματικὸ χαρακτήρα τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου καὶ νὰ διαπιστώσουμε τίς κύριες θεολογικὲς του τάσεις.

Στὴν παρούσα μελέτη δὲν ἐξετάζουμε, ὅπως εἶναι φυσικὸ, τὴ χρήση τοῦ ὄρου πνεῦμα στὰ ἐξωβιβλικὰ κείμενα, στὸν Φίλωνα τὸν Ἀλεξανδρεά, στὸν Ἰουδαϊσμό, στὴν ἀποκαλυπτικὴ γραμματεία, στὰ χειρόγραφα

8. Βλ. τὴν προβληματικὴ γιὰ τὸ filioque στρὺς Σ. Ἄγουριδῆ, *Filloque. Ἡ σημασία τῶν θεολογικῶν διαφορῶν διὰ τὴν ζωὴν τῆς Ἐκκλησίας*, *Περὶ Ἁγίου Πνεύματος Εἰσηγήσεις*, Ἀθῆναι 1971, 33-50, καὶ Γ. Π. Θεοδωροῦδῆ, *Ἡ ἐκπόρευσις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τοὺς συγγραφεῖς τοῦ ΙΓ αἰῶνος*, Θεσσαλονίκη 1990. Ἐπίσης, Ρ. Ενδοκίμων, *Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὴν ὀρθόδοξη παράδοση*, Θεσσαλονίκη 1973, σελ. 65έξ. Ἄντ. Μ. Παπαδοπούλου, *Πνευματολογία εἰς τὸν ἡσυχασμὸν τοῦ ἁγίου Γρηγορίου Παλαμᾶ*, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 5έξ. Πρβλ. Ἴω. Ντυμόν, *Αἱ σύγχρονοι τάσεις τῆς ρωμαιοκαθολικῆς πνευματολογίας*, Σεμινάριον Θεολόγων Θεσσαλονίκης, τόμ. 5, Θεσσαλονίκη 1971, 8596, ἰδιαίτερα σελ. 86 τὴν ἄποψη τοῦ Σεβ. Ζιαντέ, ἐπισκόπου στὸ Λίβανο: «Ἡ λατινικὴ Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας ἡ χριστολογία εἶναι πολὺ ἀνεπτυγμένη, βρῖσκεται ἀκόμη στὴν ἐφηβεία της εἰς ὅτι ἀφορᾶ τὴν πνευματολογία».

9. Πὰ τὸ πρόβλημα τῶν πηγῶν τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ βλ. Σ. Ἄγουριδῆ, *Εἰσαγωγή εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην*, Ἀθῆναι 1971, σελ. 122έξ. Ἴω. Δ. Καραβιδοπούλου, *Εἰσαγωγή στὴν Καινὴν Διαθήκην*, Βιβλικὴ Βιβλιοθήκη Ι. Θεσσαλονίκη 1998, σελ. 203 έξ. W. G. Kümmel, *Introduction to the New Testament*, London 1965, σελ. 91 έξ.

φα τῆς Νεκρᾶς Θαλάσσης, καὶ γενικότερα στὴν Π.Δ.¹⁰, οὔτε ἀκόμη τίς διάφορες ἔννοιες τοῦ πνεύματος στὸ Λουκᾶ-Πράξεις, ὅπου αὐτὸ εἶναι ἀπαραίτητο, ἀλλὰ κυρίως θὰ περιοριστοῦμε στὴν ἱστορικοθεολογικὴ ἀξιολόγηση τῆς ἁγιοπνευματικῆς διάστασης τοῦ θέματος, ἰδιαίτερα τῶν σημείων, ὅπου τὸ Ἅγιο Πνεῦμα παρουσιάζεται ὡς παράγοντας τῆς ἐν Χριστῷ σωτηρίας στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ.

Τέλος, εἰσαγωγικὰ θέλουμε νὰ σημειώσουμε πὼς δύο βασικῆς ἱστορικοφιλολογικῆς προϋποθέσεις θεωροῦμε δεδομένες· α) τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ καὶ οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων εἶναι δύο μέρη ἐνὸς σχεδίου, εἶναι ἓνα δίτομο ἔργο, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ A. Q. Morton καὶ G. H. C. MacGregor¹¹, καθὼς καὶ τὸ σύνολο σχεδὸν τῶν ἐρευνητῶν, καὶ β) θεωροῦμε τὸν καθιερωμένο στὴ διεθνή ἔρευνα ἀπὸ τὸν H. J. Cadbury¹² ὄρο Λουκᾶς-Πράξεις (Luke-Acts) εὐστοχο, γιατί δηλώνει κοινὸ συγγραφέα τῶν δύο ἔργων, τὸν Λουκᾶ, πράγμα ποῦ ἀνταποκρίνεται στὴν ἐκκλησιαστικὴ μας παράδοση¹³.

Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατέχει ξεχωριστὴ θέση στὸ Λουκᾶ-Πράξεις, στὶς Ἐπιστολὲς τοῦ Παύλου καὶ στὴν ἰωάννεια γραμματεία, ἐνῶ στοὺς δύο συνοπτικούς, Ματθαῖο καὶ Μᾶρκο, εἶναι περιορισμένη. Αὐτὸ εἶναι αὐτονόητο, ἀφοῦ ὁ Λουκᾶς, ὁ Παῦλος καὶ ὁ Ἰωάννης διασφῶνουν μὴ ἐξελικτικὴ μορφή τῆς πνευματολογίας· α) Ὁ πρῶτος ἀρχίζει ἀπὸ τὸν Πρόδρομο καὶ κορυφώνει τὴν ἀναφορὰ του στὴν Πεντηκοστή, ἐνῶ παράλληλα καταγράφει τὸν πρωταγωνιστικὸ ρόλο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴ διάδοση τοῦ μηνύματος τῆς σωτηρίας στὸ ἱεραποστολικὸ

10. Πὰ ὅλα αὐτὰ τὰ θέματα βλ. Β. Γ. Τσάκωνα, *Ἡ περὶ Παρακλήτου Πνεύματος διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου*, Ἀθήναι 1978, σελ. 17ἔξ.· J. D. G. Dunn, *Spirit and Holy Spirit in the New Testament, The Christ and the Spirit*, τόμ. 2, Pneumatology, U.S.A. 1998, σελ. 3ἔξ.

11. *The Structure of Luke and Acts*, London 1964, σελ. 9.

12. *The Making of Luke-Acts*. New York 1927.

13. Βλ. σχετικὰ Ἰω. Παναγοπούλου, *Εἰσαγωγή στὴν Καινὴ Διαθήκη*, Ἀθήνα 1993, σελ. 103ἔξ., ὅπου καταγράφονται ἀναφορὲς στὴν ἐκκλησιαστικὴ παράδοση. Ὁ Εἰρηναῖος γνωρίζει ὅτι «Λουκᾶς δέ, ὁ ἀκόλουθος Παύλου, τὸ ὑπ' ἐκείνου κηρυσσόμενον εὐαγγέλιον ἐν βίβλῳ κατέθετο» (Κατὰ αἰφ. ΙΙΙ, 1, 3, κατὰ τὸν Εὐσέβιο, Ἐκκλ. Ἰστ. C, 8, 3). Καὶ ὁ Εὐθύμιος Ζιγαβηνὸς γράφει «Μετὰ δὲ συνέγραψε τὸ Εὐαγγέλιον πρὸς τινὰ Θεόφιλον, πιστότατον καὶ θεοφιλέστατον, πολλὰ τῶν τοῖς ἄλλοις εὐαγγελισταῖς σεσηωπημένων, αὐτὸς ἀπομνημονεύσας» (*Ἐρμηνεία τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου*, PG 129, 857).

ἔργο τῶν μαθητῶν καὶ ἀποστόλων ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα, στὴν Ἰουδαία καὶ στὴ Σαμάρεια καὶ «ἕως ἐσχάτου τῆς γῆς» (Πράξ. 1, 8). β) Ὁ δεῦτερος ἀρχίζει ἀπὸ τὴν ἐμπειρία τῆς κλήσεώς του καὶ φθάνει ὡς τὸ τέλος τῆς καινοδιαθηκικῆς περιόδου, ὅπου διαμορφώθηκαν οἱ παύλειες χριστιανικῆς κοινότητες πρὸς τίς ὁποῖες ἀπύθυνε ὁ ἀπόστολος τῶν ἐθνῶν τίς ἐπιστολές του. Τέλος, γ) ὁ Ἰωάννης στὸ Εὐαγγέλιό του κάνει ἐκτενὴ ἀναφορὰ στὸν Παράκλητο (Ἰω. 14, 26. 26· 15, 26· 16, 7)¹⁴, ἐνῶ παράλληλα κλείνει τὴν ἀναφορὰ του στὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὸ τελευταῖο βιβλίο τῆς πρωτοχριστιανικῆς φιλολογίας καὶ θεολογίας, πού εἶναι ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη¹⁵. Ὡστόσο, πρέπει νὰ ὑπογραμμίσουμε πῶς τὰ συνοπτικὰ Εὐαγγέλια ἐκπροσωποῦν ἀρχαῖες παραδόσεις τῆς ἀρχέγονης Ἐκκλησίας γιὰ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ θέτουν τίς βάσεις γιὰ τὴν παραπέρα ἀνάπτυξη τῆς πνευματολογίας.

Μὲ αὐτὰ τὰ δεδομένα τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ χαρακτηρίστηκε ὡς τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος¹⁶, γιὰτὶ παρουσιάζει τὴ δράση τοῦ Πνεύματος ὄχι μόνον ὡς ἐπαγγελία τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ ὡς ἔργο προσώπου τῆς Τριαδικῆς Θεότητος μὲ θεία δύναμη, πού δρᾷ στὴν προπαρασκευὴ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ ὡς σωτήρα καὶ λυτρωτὴ τοῦ κόσμου. Ἔτσι, κατὰ τὸν Λουκᾶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα δὲν ἐκλαμβάνεται ἀνιμιστικά¹⁷ ἢ γνωστικιστικά¹⁸ ἢ ὡς ἀπλή πνοὴ τοῦ ἀνέμου ἢ δύναμη ἀόριστη καὶ ἀφηρημένη, ἀλλὰ ὡς πρόσωπο πού ταυτίζεται μὲ τὴν οὐσία τοῦ Θεοῦ καὶ ἔχει μάλιστα ἰδιαίτερο ρόλο στὶς ἐκδηλώσεις τῆς οἰκονομικῆς Τριάδος καὶ συγκεκριμένη ἀποστολὴ μέσα στὴν ἱστορία. Πρόκειται γιὰ μιὰ δυναμικὴ παρουσία πού ἐκδηλώ-

14. Ἐκτενὴ ἀνάλυση περὶ Παρακλήτου Πνεύματος στὸν Ἰωάννη βλ. Β. Γ. Τσάκωνα, *Ἡ περὶ Παρακλήτου Πνεύματος διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου*, Ἀθήνα 1978, σελ. 128ἔξ. Σ. Ἀγουρίδη, *Ὁ Παράκλητος καὶ ὁ κατήγορος. Συμβολὴ εἰς τὴν ἐρμηνείαν τοῦ ὄρου παράκλητος ἐν τῷ τετάρτῳ Εὐαγγέλιῳ*, Βιβλικά Μελετήματα, τεύχ. Α', Θεσσαλονίκη 1966, 67-86· R. E. Brown, *The Paraclete in the Fourth Gospel*, NTS 13 (1967) 113-132.

15. Πρβλ. Σ. Ἀγουρίδη, *Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Ἰωάννη. Ἀνάλυση τοῦ ἔργου*, Ἀθήνα 1996, σελ. 37ἔξ.

16. Μ. Α. Σιώτου, *Παραδόσεις Εἰσαγωγῆς εἰς τὴν Καινὴν Διαθήκην*, Ἀθήνα 1971, σελ. 311ἔξ., ὅπου καὶ σχετικὴ βιβλιογραφία.

17. Ἀνιμιστικά σημαίνει ὅτι ἐκλαμβάνει ὡς αὐθύπαρκτη ὑπόσταση τὸ Πνεῦμα, ἐκτὸς τοῦ ἀνθρώπου, πού περιστατικὰ τὸν ἐπισκέπτεται.

18. Γνωστικιστικά σημαίνει ὅτι ἐκλαμβάνεται ὡς μιὰ φύσει στατική δύναμη στὸν ἄνθρωπο. Πρβλ. J. E. Qulton, *Holy Communion and Holy Spirit*, London 1951, 42-48.

νεται συγκεκριμένα μέσα στον κόσμο και την ιστορία, για να υπηρετήσει το «δεῖ»¹⁹ τῆς θείας οικονομίας.

Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸ Πνεῦμα παίζει πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὸ σωτηριολογικὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ μέσα ἀπὸ συγκεκριμένα γεγονότα τῆς ἱερῆς ἱστορίας, πού σύμφωνα μὲ τὸν Λουκᾶ ἀνατρέπουν τὴν ἱστορία τῆς ἀνθρωπότητας, ἀκόμη καὶ τοὺς νόμους τῆς φύσεως. Ἡ σωτηριολογικὴ ἀποστολὴ τοῦ Πνεύματος ἐντάσσεται στὸ σχέδιο τῆς θείας οικονομίας τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὡς ἐπαγγελία καὶ πλήρωση.

Ἀσφαλῶς, τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας κατὰ τὸν Λουκᾶ εἶναι κυρίως ἔργο τοῦ Θεοῦ, ἐνῶ διεκπεραιωτῆς τοῦ θείου αὐτοῦ σχεδίου εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ Ἰησοῦς Χριστός, ὁ μεσίτης μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων, ὁ Μεσσίας τῆς ἐσχατολογικῆς ἐποχῆς²⁰, πού συγκροτεῖ τὸν νέο περιούσιο λαὸ τοῦ Θεοῦ, τὴν Ἐκκλησία. Παράλληλα ὁ Λουκᾶς μέσα στὸ σχέδιο τῆς θείας οικονομίας διακρίνει τὸν οὐσιαστικὸ ρόλο τοῦ τρίτου προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος, τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅποτε ἡ σωτηριολογία κατὰ τὸν τρίτο εὐαγγελιστὴ ἔχει σαφῶς τριαδολογικὸ χαρακτῆρα. Ἔτσι, τὸ ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν συμπίπτει χρονικὰ μὲ τὸ ἔργο τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ θεωρεῖται συνέχεια τοῦ ἔργου ἐκείνου, ὁ ὁποῖος ἄρχισε ἀπὸ τὴν ἐνσάρκωσή του καὶ τελείωσε μὲ τὴν ὕψωσή του²¹. Πρέπει νὰ τονίσουμε πῶς ἡ προσέγγιση τοῦ κειμένου τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου καὶ τῶν Πράξεων δείχνει ὅτι διατηροῦν ἀμείωτη τὴν τριαδολογικὴ ἀναφορὰ στὴν πορεία τῆς θείας οικονομίας, τῆς ἐπαγγελίας καὶ τῆς πληρώσεως τοῦ σωτηριολογικοῦ σχεδίου τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ²².

19. Πὰ τὸ «δεῖ» τῆς θείας οικονομίας βλ. Ἰω. Παναγοπούλου, *Ὁ Θεὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ θεολογικὴ μαρτυρία τῶν Πράξεων Ἀποστόλων*, Ἀθῆναι 1969, σελ. 23ἔξ.

20. Βλ. σχετικὰ Χρ. Σπ. Βούλγαρη, *Ἡ περὶ σωτηρίας διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ*, Ἀθῆναι 1971, σελ. 140-149.

21. Ὁ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, ἀναφερόμενος στὴν τριμερῆ διαίρεση τῆς ἱστορίας τῆς θείας οικονομίας, συνδέει τὸ διαφορετικὸ ρόλο κάθε προσώπου τῆς Ἁγίας Τριάδος μὲ τὴν προοδευτικότητα τῆς ἀποκαλύψεως. Ἡ ἀνάληψη τοῦ Ἰησοῦ δηλώνει τὸ τέλος τῆς δράσεώς του καὶ τὴν ἀρχὴ τῆς δράσεως τοῦ Πνεύματος. Βλ. Γρηγορίου Θεολόγου, *Λόγος* 42, 5, PG 36, 436· «Τὰ μὲν δὴ σωματικὰ τοῦ Χριστοῦ πέρας ἔχει, μᾶλλον δὲ τὰ τῆς σωματικῆς ἐνδημίας..., τὰ δὲ τοῦ Πνεύματος ἄρχεται».

22. Ὁ Μ. Βασίλειος μὲ χαρακτηριστικὸ τρόπο ἐκθέτει τὴ θεότητα τοῦ Πνεύματος: «Μὴ χωρίσης Πατρὸς καὶ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, δυνσπεῖπώ σε ἢ παράδοσις. Ὁ Κύριος οὕτως ἐδίδαξεν, ἀπόστολοι ἐκήρυξαν, πατέρες διετήρησαν, μάρτυρες ἐβεβαίωσαν» (*Κατὰ Σαβελιανῶν καὶ Ἀρείου καὶ Ἀνομοίων*, 6. PG 31, 612).

Ἡ ἀπόδοση στὸ Λουκᾶ-Πράξεις τοῦ χαρακτηρισμοῦ τοῦ «πρώϊμου καθολικισμοῦ», δηλαδή μιᾶς μεταγενέστερης καὶ ἀποκλίνουσας ἐξέλιξης στὴν ἀρχέγονη Ἐκκλησία λόγω τοῦ συμβιβασμοῦ τῶν δύο ἀντιτιθέμενων μερίδων, τῶν ἰουδαιοχριστιανῶν μὲ ἐκπρόσωπο τὸν Πέτρο καὶ τῶν ἑλληνιστῶν χριστιανῶν μὲ ἐκπρόσωπο τὸν Παῦλο, πιστεύουμε πὼς σήμερα ἔχει ξεπεραστεῖ στὴν ἔρευνα²³. Ὡστόσο, ἡ διαίρεση τῆς πορείας τῆς θείας οἰκονομίας σὲ τρεῖς ἐποχές, τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσραήλ, τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἀποτελοῦν σχήματα ποὺ ἔχουν καθιερωθεῖ στὴν ἔρευνα²⁴.

Ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἰσραήλ, κατὰ τὸν H. Conzelmann²⁵, εἶναι ἡ πρώτη φάση τῆς θείας οἰκονομίας, ποὺ ἔγινε ὀριστικὸ παρελθόν. Ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ εἶναι «τὸ κέντρο τοῦ χρόνου» (*die Mitte der Zeit*) μὲ τὴ χαρακτηριστικὴ ἀπουσία τοῦ σατανᾶ καὶ ἡ ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Πεντηκοστὴ καὶ συνεχίζει ὡς τὴ δευτέρα παρουσία, εἶναι ἡ τρίτη φάση καὶ κυριαρχεῖται ἀπὸ τὴ δράση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἡ τριπλὴ αὐτὴ διαίρεση τῆς ἱστορίας, ποὺ στηρίζεται στὸ χωρίο τοῦ Λουκᾶ, 16, 16, «Ὁ νόμος καὶ οἱ προφῆται μέχρι Ἰωάννου· ἀπὸ τότε ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ εὐαγγελίζεται καὶ πᾶς εἰς αὐτὴν βιάζεται», μειώνει τὴν ἐσχατολογικὴ προοπτικὴ τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου, ποὺ πάντοτε σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἱστορίας ἀποτελεῖ τὸ βασικὸ χαρακτηριστικὸ γνῶρισμα τῆς βιβλικῆς θεολογίας²⁶ καὶ τῆς ἀρχέγονης Ἐκκλησίας.

23. Ἀνάλυση τῶν ἀπόψεων τοῦ F. C. Baur, *Paul, the Apostle of Jesus Christ*, London 1873, σελ. 9-12, καθὼς καὶ ἀναίρεση τῆς προβληματικῆς του στὴν σύγχρονη ἔρευνα βλ. στὸν Χρ. Κ. Οἰκονόμου, *Οἱ ἀπαρχές τοῦ Χριστιανισμοῦ στὴν Κύπρο*, Πάφος 1996, σελ. 67έξ.

24. Τὴν ἰδέα τοῦ καταμερισμοῦ τῶν ρόλων τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος στὴν πορεία τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας ὑποστηρίζει καὶ ὁ ἱερός Χρυσόστομος: «Διανείμαντο τὴν ὑπὲρ ἡμῶν οἰκονομίαν Πατὴρ καὶ Υἱὸς καὶ Ἅγιον Πνεῦμα» (*Εἰς τὴν Πεντηκοστὴν* 1, 2, PG 50, 456). Ἐδῶ δὲν πρέπει νὰ κατανοηθοῦν οἱ ρόλοι ὡς μεμονωμένη ἐνέργεια κάθε προσώπου, ἀλλὰ ὡς ἰδιάζουσα. Ἡ ἐνέργεια τῆς Τριάδος εἶναι κοινή.

25. Πὰ τὴν τριμερῆ διαίρεση τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας βλ. στὸ κλασικὸ ἔργο του, *The Theology of Saint Luke*, London 1960, σελ. 150έξ.

26. Πὰ τὴν ἐσχατολογία τῆς Κ.Δ. βλ. Σ. Ἀγουρίδη, *Ἐσχατολογία, Βιβλικὰ Μελετήματα*, τεύχ. Β', Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 92έξ. Καὶ γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς βιβλικῆς ἐσχατολογίας βλ. τοῦ ἰδίου, *Ἡ ὀργανικὴ ἐνότης τῆς βιβλικῆς ἐσχατολογίας*, ὅπ. παρ. σελ. 97έξ.

Ἀσφαλῶς, τὸ Πνεῦμα κατὰ τὸ Λουκᾶ-Πράξεις πληροῖ τόσο τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσραήλ, ὅσο καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ, καὶ τὴν ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας.

Α'. Κατὰ τὴν πρώτη φάση, τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσραήλ, παρὰ τὴν περιορισμένη ἀποστολὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ παρουσία του παραμένει δυναμικὴ καὶ καθοριστικὴ στὸ σχῆμα τῆς ἐπαγγελίας-πληρώσεως, στὸ πλαίσιο τῆς συνεργίας τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος²⁷. Κατὰ τὸ Λουκᾶ-Πράξεις, τὸ Πνεῦμα κυριαρχεῖ στὴν προφητικὴ ἐξαγγελία τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ ὁ ἀποκαλυπτικὸς ρόλος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν Π.Δ., ἐκφράζεται μὲ τὸ πνεῦμα προφητείας²⁸, ποὺ ἐπαγγέλλεται στὴν ἐσχατολογικὴ ἐποχὴ καὶ τὸν ἱστορικὸ χρόνο τῆς πληρώσεως τῶν ἐπαγγελιῶν. Ἡ κατηγορηματικὴ ἀναφορὰ τοῦ Λουκᾶ στὸ λόγο τοῦ Στεφάνου στὶς Πράξεις πρὸς τοὺς Ἰουδαίους τῶν Ἱεροσολύμων δίνει τὴ διάσταση τῆς συνεργίας τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος καὶ ἐπισημαίνει τὸν εἰδικὸ ρόλο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσραήλ. «Σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι τῇ καρδίᾳ καὶ τοῖς ὠσίν, ὑμεῖς αἰεὶ τῷ Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ ἀντιπίπτετε, ὡς οἱ πατέρες ὑμῶν καὶ ὑμεῖς. Τίνα τῶν προφητῶν οὐκ ἐδῶξαν οἱ πατέρες ὑμῶν; καὶ ἀπέκτειναν τοὺς προκαταγγείλαντας περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Δικαίου, οὗ νῦν ὑμεῖς προδότες καὶ φονεῖς γεγέννησθε» (Πράξ. 7, 51-52).

Ἡ πολεμικὴ τοῦ Στεφάνου στρέφεται κατὰ τῶν Ἰουδαίων, οἱ

27. Ἀναλυτικὰ γιὰ τὴ δράση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας βλ. τὴν ἀνάλυση τοῦ π. Θ. Ζήση, *Ἐπόμενοι τοῖς θεοῖς πατράσι. Ἀρχές καὶ κριτήρια τῆς πατερικῆς θεολογίας*, Πατερικά Ι, Θεσσαλονίκη 1997, σελ. 157έξ., ὅπου ἐξετάζεται ἡ σχέση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς Ἐκκλησίας σύμφωνα μὲ τὴν πατερικὴ παράδοση. Ἐπισημαίνει τρεῖς βασικὲς διαφορὲς γιὰ τὴ δράση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν προ-Ἐκκλησία καὶ τὴν Ἐκκλησία: α) Στὴν προ-Ἐκκλησία ἡ ἐνέργεια τοῦ Πνεύματος σὲ κάποιον πρόσωπο ἦταν εἰδικὴ ἐκλογή γιὰ ἐπιτέλεση κάποιου ἔργου. Δὲν ἦταν γενικὴ χάρις ποὺ μεταδίδεται μὲ τὸ βάπτισμα σὲ ὅλους τοὺς πιστοὺς, ὅπως στὴν Ἐκκλησία. β) Στὴν προ-Ἐκκλησία οἱ προφῆτες καὶ οἱ δίκαιοι μετέχαν στὸ Πνεῦμα, δὲν τὸ κατεῖχαν. Ἡ παρουσία τοῦ Πνεύματος ἦταν ἔκτακτο, ἀσύνηθες γεγονός, ὄχι διαρκῆς παραμονή. γ) Ὑπάρχει διαφορὰ ὡς πρὸς «ἀμυδροτέρα μὲν ἐν τοῖς πατριάρχαις, ἰσχυροτέρα ἐν τῷ νόμῳ καὶ τοῖς προφήταις, τηλαυγέστερον δὲ καὶ οἶον οὐσιωδῶς, θεολογικῶς εἰπεῖν, ἐν τοῖς ἀποστόλοις ἐξέλαμψεν» (PG. 132, 777-781). Πρβλ. ἐπίσης Στ. Ν. Σάκκου, *Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, Ἡ ἔρευνα τῆς Γραφῆς*, Θεσσαλονίκη 1969, σελ. 165-184, ἰδιαίτερα σελ. 174έξ.

28. Περισσότερα γιὰ τὸ θέμα βλ. Ἰω. Παναγοπούλου, *Ὁ Θεὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία*, σελ. 204έξ.

ὅποιοι πάντοτε ἀντιστέκονταν στοῦ Ἅγιο Πνεῦμα, πού μαρτύρησε διὰ τῶν προφητῶν τὸν ἐρχομὸ τοῦ Δικαίου²⁹. Τὸ Πνεῦμα κατὰ τὸν Λουκᾶ παίζει πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὶς μεσσιανικὲς προφητείες, γι' αὐτὸ ἡ καταδίωξη καὶ ἡ θανάτωση τῶν προφητῶν, πού προφήτευσαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ δίκαιου Μεσσία, στρέφεται ἐναντίον τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὅποιο εἶναι τὸ πρόσωπο τῆς Τριαδικῆς Θεότητος πού καθοδηγεῖ τους προφήτες.

Στὴν Π.Δ. τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ διαδραματίζει οὐσιαστικὸ ρόλο στὴν ἀνάδειξη χαρισματικῶν ἡγετῶν, γιὰ νὰ ὀδηγήσουν τὸ λαὸ στὴν ἐφαρμογὴ τοῦ θείου θελήματος³⁰. Παράλληλα, τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ ἀναδεικνύει τοὺς προφήτες, τοὺς ἀποκαλύπτει τὰ βάθη τῆς θείας σοφίας καὶ τοὺς καθοδηγεῖ τι νὰ ποῦν στοῦ λαοῦ. Ἔτσι, «ὁ λόγος Κυρίου» ὡς δυναμικὸς λόγος σωτηρίας τοῦ λαοῦ συνδέεται ἄμεσα μὲ τὸ Πνεῦμα Θεοῦ, γιὰ νὰ εἶναι θεόπνευστος καὶ νὰ ἐκφέρεται ἀπὸ τοὺς πνευματοφόρους προφήτες, πού χαρακτηρίζονται «ἄνθρωποι τοῦ Πνεύματος» (Ὡση 9,7)³¹.

Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι ἡ δύναμη πού κατευθύνει τοὺς προφήτες, τοὺς ἐμψυχώνει καὶ τοὺς ὀδηγεῖ σὲ ἀποκαλύψεις. Σαφέστατες μαρτυρίες γιὰ τὸ ρόλο αὐτοῦ τοῦ Πνεύματος ἔχουμε κυρίως στὸν Ἰεζεκιήλ καὶ τὸν Μιχαία. Ὁ πρῶτος ἀναφέρει τὴ χαρακτηριστικὴ ἐμπειρία τῆς κλήσεώς του· «Καὶ ἦλθεν ἐπ' ἐμὲ Πνεῦμα καὶ ἀνέλαβέ με καὶ ἐξῆρέ με καὶ ἔστησέ με ἐπὶ τοὺς πόδας μου καὶ ἤκουον αὐτοῦ λαλοῦντος πρὸς με» (Ἰεζ. 2,2)³². Ὁ Μιχαίας κάνει λόγο εἰδικὰ γιὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ προσδιορίζει σαφέστερα τὸ ἔργο του· «Ἐὰν μὴ ἐγὼ ἐμπλήσω ἰσχὴν ἐν Πνεύματι Κυρίου καὶ κρίματος καὶ δυναστείας τοῦ ἀπαγ-

29. Θεολογικὴ ἀνάλυση τῆς ὁμιλίας τοῦ Στεφάνου βλ. Ἰω. Παναγοπούλου, ὅπ. παρ. σελ. 96έξ.

30. Βλ. Κριτῆς 3, 10· 6, 34· 11, 29· Α' Βασ. 11, 6· 16, 13. Πρβλ. Β. Γ. Τσάκωνα, *Ἡ περὶ Παρακλήτου Πνεύματος διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου*, σελ. 33.

31. Περισσότερα γιὰ τὴ σημασίαν τοῦ προφητικοῦ φαινομένου τῆς Π.Δ. πρὸς ἐκτίμηση τῆς προφητείας τῆς Ἐκκλησίας βλ. Ἰω. Παναγοπούλου, *Ἡ Ἐκκλησία τῶν προφητῶν. Τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν δύο πρώτων αἰώνων*, Ἀθήνα 1979, σελ. 28έξ.

32. Πὰ τὴ θεολογία τοῦ Ἰεζεκιήλ βλ. τὴ μελέτη τοῦ Στ. Ἐ. Καλαμτζάκη, *Καρδιά καινὴ καὶ πνεῦμα καινόν. Οἱ θεολογικὲς ἰδέες τοῦ προφήτη Ἰεζεκιήλ*, Θεσσαλονίκη 1994. Πρβλ. Ἰεζ. 3, 24 καὶ κυρίως Ἰεζ. 11, 5· «Καὶ ἔπεσεν ἐπ' ἐμὲ Πνεῦμα Κυρίου καὶ εἶπε πρὸς με...».

γεῖλαι τῷ Ἰακώβ ἀσεβείας αὐτοῦ καὶ τῷ Ἰσραὴλ ἁμαρτίας αὐτοῦ» (Μιχ. 3, 8)³³. Ἐπομένως, οἱ προφῆτες δὲν ὀμιλοῦν ἀπὸ μόνοι τους, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι αὐτὸ πὸν ὀμιλεῖ καὶ τοὺς ἀποκαλύπτει τὸ θέλημα τοῦ Κυρίου. Τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ εἶναι συνδυακτικὸς κρικός ἀνάμεσα στὸν Θεὸ καὶ στοὺς προφῆτες, καὶ χωρὶς αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατὴ ἡ κοινωνία μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων. Αὐτὸ τὸ Πνεῦμα στὴν πορεία τοῦ χρόνου παρουσιάζεται πιὸ συγκεκριμένα ὡς πρόσωπο τῆς Ἁγίας Τριάδος, ἔχοντας ρόλο εἰδικό, πὸν φοιτᾷ στοὺς ἐκλεκτοὺς τοῦ Θεοῦ, τοὺς προφῆτες, τὸν ἐκλεκτὸ λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ, καὶ τέλος στὸν ἐσχατολογικὸ Μεσσία³⁴.

Αὕτῃ ἡ προφητικὴ ἀποστολὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν Π.Δ. δηλώνει τὴν ὑπαρξὴ ρόλου τοῦ Πνεύματος κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσραὴλ μέσα στὴν πορεία τῆς θείας οἰκονομίας. Εἶναι σαφὴς ἡ ἀναφορὰ τοῦ Λουκᾶ στὴν οἰκονομικὴ Τριάδα, ἐνῶ ἡ διαλεύκανση τῶν ρόλων δὲν ἀναιρεῖ τὴ συνεργία, ἀλλὰ ἐπιβεβαιώνει τὴν τριαδολογικὴ θεώρηση τῆς σωτηρίας τοῦ κόσμου. Οἱ ρόλοι τῶν προσώπων κατὰ τὸν Λουκᾶ δὲν ἀναιροῦν τὴ δράση τοῦ Πνεύματος καὶ τὴν ἔντονη συνεργία μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ στὸ παρελθόν, στὸ παρὸν καὶ στὸ μέλλον τῆς ἱστορίας³⁵. Ἔτσι, ὁ Λουκᾶς ἐρμηνεύει τὰ κείμενα τῆς Π.Δ. μέσα ἀπὸ καθαρὰ μεσσιανικὸ καὶ χριστολογικὸ πρίσμα, καὶ ὄχι αὐτονομημένα μέσα ἀπὸ τὴν μορφοϊστορικὴ τους διάσταση, ἢ καλύτερα τὰ μεσσιανικὰ κείμενα τὰ ἐρμηνεύει χριστολογικά. Τὰ κείμενα αὐτὰ ἔχουν ἀξία γιὰ τὴν Ἐκκλησία, γιὰτὶ εἶναι προφητικὰ κείμενα τοῦ Χριστιανι-

33. Ὁ Μιχαίας ἀντίθετα πρὸς τὸν τύπο τοῦ ψευδοπροφήτη στὸ στίχο αὐτὸ ζωγραφίζει τὴν εἰκόνα τοῦ ἀληθινοῦ προφήτη. Βλ. σχετικὰ σχόλια Β. Μ. Βέλλα, *Τὸ Δωδεκαπρόφητον*, Ἀθῆναι 1968, σελ. 35ἔξ.

34. Διακρίνουμε τρεῖς παραδόσεις στὸν Ἰουδαϊσμὸ γιὰ τὴν προσδοκία τῆς ἐμφάνισης τοῦ νέου προφήτη κατὰ τὴν ἐσχάτη ἡμέρα: α) Ἡ ἀρχαιότερη ἀναφέρεται στὴν ἔλευση τοῦ ἐσχατολογικοῦ προφήτη, πὸν ἐρμηνεύεται ὡς δευτέρος Μωϋσῆς, εἴτε σὰν ἕνας προφήτης ὅπως ὁ Μωϋσῆς (Δευτ. 18, 15, 18). β) Ἡ δευτέρα παράδοση ἀφορᾷ στὴν προσδοκία τοῦ ἐσχατολογικοῦ προφήτη, πὸν εἶναι ὁ Ἡλίας (Ἄ Βασ. 2, 1-11· Μαλ. 3, 1ἔξ· 4, 4ἔξ· Σοφ. Σειφ. 48, 10ἔξ). γ) Ἡ τρίτη παράδοση ἀφορᾷ στὴ γνωστὴ προφητεία τοῦ Ἡσαΐα 42, 1-7· 49, 1-6· 50, 4-11· 52, 13-53, 12 περὶ τοῦ «παιδὸς τοῦ Θεοῦ». Πρβλ. Ἰω. Παναγοπούλου, *Ἡ Ἐκκλησία τῶν προφητῶν. Τὸ προφητικὸν χάρισμα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ τῶν δύο πρώτων αἰώνων*, Ἀθῆναι 1979, σελ. 23ἔξ.

35. Γιὰ τὸ χαρακτῆρα τῶν διαφόρων ἐποχῶν τῆς σωτηρίας στὴν παρελθούσα, στὴ μελλοντικὴ καὶ τὴν παρούσα φάση βλ. Ο. Cullmann, *Χριστὸς καὶ Χρόνος*, Ἀθῆναι 1980, σελ. 133ἔξ.

σμοῦ. Δὲν ἀξιολογοῦνται μέσα ἀπὸ τὴν ὀπτική γωνία τῆς φιλολογικῆς κριτικῆς καὶ μόνο, ἀλλὰ κυρίως τῆς θεολογικῆς προοπτικῆς τοῦ γνήσιου Ἰουδαϊσμοῦ, ποῦ ἐκβάλλει στὸν Χριστιανισμό, στὸ νέο Ἰσραήλ. Ἡ ἐνότητα τῶν Διαθηκῶν δὲν εἶναι ἐνότητα ἱστορικοφιλολογικῆ, ἀλλὰ κυρίως ἐνότητα θεολογικῆ³⁶.

Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα διαπερνᾷ κατὰ τὸν Λουκᾶ τὶς σελίδες τῆς Παλαιᾶς καὶ ἐκβάλλει στὴν Καινὴ Διαθήκη, ἐνῶ παράλληλα πρωταγωνιστεῖ στὸ σχέδιο τῆς σωτηρίας στὴν κοσμολογικῆ, θεολογικῆ, χριστολογικῆ, ἐκκλησιολογικῆ καὶ ἐσχατολογικῆ τῆς διάστασι. Σὲ ὅλα τὰ στάδια καὶ τὶς φάσεις τὸ Πνεῦμα συνυπάρχει στὸ ἔργο καὶ στὴ δράση τῆς Τριαδικῆς Θεότητος καὶ συμβάλλει καταλυτικὰ στὰ γεγονότα ποῦ ὀδηγοῦν στὴν Ἐκκλησίᾳ στὰ ἔσχατα, μὲ κορύφωση τὴν Πεντηκοστή.

Β'. Αὐτὸ γίνεται ξεκάθαρο στὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ μὲ τὴ δράση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ κατὰ τὴ δευτέρη φάση τῆς θείας οἰκονομίας, ποῦ εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ. Ὅπως γνωρίζουμε, ἀπὸ ὅλους τοὺς εὐαγγελιστὲς μόνο ὁ Λουκᾶς ἀναφέρει μὲ λεπτομέρειες τὰ γεγονότα ποῦ προηγήθηκαν, ἀλλὰ καὶ τὰ σχετικὰ μὲ τὴ σύλληψη καὶ τὴ γέννηση τοῦ Ἰησοῦ. Ἐκεῖ, ὁ τρίτος εὐαγγελιστὴς τονίζει τὴ δράση τοῦ Πνεύματος στὰ διάφορα γεγονότα τῆς προπαρασκευῆς γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μεσσία καὶ ὑπογραμμίζει τὴ σημασία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπίγειας ζωῆς καὶ δράσης τοῦ Χριστοῦ, καθὼς ἐπίσης τὸ τριαδολογικὸ ὑπόβαθρο τῆς ἐν Χριστῷ ἀποκαλύψεως καὶ ἐκπληρώσεως τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ.

Ὁ Λουκᾶς βλέπει τὴ δράση τοῦ Πνεύματος ὡς βασικὸ παράγοντα τόσο στὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο ὅσο καὶ κατὰ τὴν περίοδο τῆς ἐπίγειας ζωῆς τοῦ Ἰησοῦ. Στὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο ἐμφανίζει τὸν Ζαχαρία, τὴν Ἐλισάβετ καὶ τὸν Ἰωάννη νὰ πληροῦνται Πνεύματος Ἁγίου καὶ νὰ συμβάλλουν θετικὰ γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μεσσία Χρι-

36. Βλ. σχετικὰ τὸ βασικὸ ἔργο τοῦ Μ. Βασιλείου, *Περὶ Ἁγίου Πνεύματος*, PG 32, 39· «Τὰς δὲ περὶ τὸν ἄνθρωπον οἰκονομίας, τὰς ὑπὸ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτήρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ κατὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ γενομένας, τίς ἀντερεῖ μὴ οὐχὶ διὰ τῆς τοῦ Πνεύματος χάριτος πληροῦσθαι; Εἴτε βούλει τὰ παλαιὰ σκοπεῖν, τὰς τῶν πατριαρχῶν εὐλογία, τὴν ἐκ τῆς νομοθεσίας δεδομένην βοήθειαν, τοὺς τύπους, τὰς προφητείας, τὰ ἐν πολέμοις ἀνδραγαθήματα, τὰ διὰ τῶν δικαίων σημεῖα, εἴτε τὰ περὶ τὴν ἕνσαρκον τοῦ Κυρίου παρουσίαν οἰκονομηθέντα διὰ τοῦ Πνεύματος». Πρὸβλ. Π. Κ. Χρήστου, *Ἡ περὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διδασκαλία τοῦ Μεγάλου Βασιλείου*, Θεολογικὰ Μελετήματα, τόμ. 2, Θεσσαλονίκη 1975, 177-191.

στοῦ, ἐνῶ παρουσιάζει τὴν Θεοτόκο νὰ καθαιρέται, νὰ ἀγιάζεται καὶ νὰ συλλαμβάνει μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ³⁷.

Κατὰ τὴν προαγγελία τῆς γεννήσεως τοῦ Ἰωάννη στὸν πατέρα του, τὸν Ζαχαρία, ὁ τρίτος εὐαγγελιστὴς συνδέει τὸν προφητικὸ ρόλο τοῦ Προδρόμου ἄμεσα μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα: «καὶ Πνεύματος Ἁγίου πλησθήσεται ἔτι ἐκ κοιλίας μητρὸς αὐτοῦ» (Λουκ. 1, 15)³⁸. Ὅπως ἀναφέρει ὁ ἀρχάγγελος Γαβριήλ, ποὺ μεταφέρει τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ στὸν Ζαχαρία, ἡ προσφορά τοῦ Ἰωάννη θὰ εἶναι μεγάλη στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας, γιατί θὰ προπορευτεῖ τοῦ ἔργου τοῦ Μεσσία καὶ θὰ ἐτοιμάσει τὸ λαὸ νὰ ὑποδεχθεῖ τὸν Ἰησοῦ ὡς σωτῆρα καὶ λυτρωτὴ τοῦ κόσμου. Ἡ συνεργία τοῦ Πνεύματος στὴν κλήση τοῦ Ἰωάννη στὸ προφητικὸ ἀξίωμα δείχνει ὅτι ἡ προφητεία καὶ ὁ προφητικὸς λόγος, τόσο στὴν Παλαιά, ὅσο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη κατὰ τὸν Λουκᾶ συνδέονται ἄμεσα, καὶ τὸ ἴδιο Ἅγιο Πνεῦμα διαπερνᾷ τὴν ἱστορία τῆς θείας οικονομίας ἐπαληθεύοντας τὸ σχῆμα ὑπόσχεση-πλήρωση.

Ἔτσι, καὶ ὁ Βαπτιστὴς κατὰ τὸν Λουκᾶ εἶναι πλήρης Πνεύματος Ἁγίου καὶ καθιερώνεται ὡς προφήτης ἤδη ἀπὸ τὴν κοιλία τῆς μάνας του³⁹. Δίνοντας αὐτὴ τὴν πνευματολογικὴ διάσταση στὴν κλήση τοῦ Ἰωάννη, ὁ τρίτος εὐαγγελιστὴς θέλει νὰ τονίσει ὅτι ἡ δυναμικὴ προφητεία τοῦ Προδρόμου ἔχει ὡς προϋπόθεση τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύμα-

37. Ἐρμηνευτικὰ σχόλια τῶν πατέρων γιὰ τὰ θέματα αὐτὰ βλ. Θεοφυλάκτου Βουλγαρίας, *Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 123, 693έξ.· Εὐθυμίου Ζιγαβινοῦ, *Ἐρμηνεία τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 129, 862έξ.· Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, *Ἐξηγήσεις εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 72, 475έξ.· Εὐσεβίου Καισαρείας, *Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 24, 529έξ.· Μ. Ἀθανασίου, *Ἀποσπάσματα εἰς τὸν Λουκᾶν*, PG 27, 1392έξ.· Ὁριγένους, *Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, ΒΕΠΕΣ 15, 13έξ.

38. Ὅπως εὐστοχα σημειώνει ὁ Ζιγαβινός: «ἐκ βρέφους ἐνδύσεται τὴν ἐξ ὕψους δύναμιν, προειδότης τοῦ Θεοῦ τὴν πολιτείαν, ἢ χρήσεται, καὶ οἷον ἀποβήσεται σκευὸς» (PG 129, 864). Γιὰ τὸ ρόλο τοῦ Προδρόμου στὴν θεία οἰκονομία καὶ εἰδικὰ γιὰ τὸ βάπτισμα «ἐν ὕδατι» καὶ «ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ» βλ. J. D. G. Dunn, *Baptism in the Holy Spirit*, London 1970, σελ. 8έξ.

39. Παράλληλες ἀναφορὲς γιὰ τὸ ρόλο τοῦ Βαπτιστῆ στὴν Πηγὴ τῶν Λογίων καὶ στὸν Μᾶρκο βλ. Π. Β. Βασιλειάδη, *Ὁ ρόλος τοῦ Βαπτιστῆ Ἰωάννη στὴν Πηγὴ τῶν Λογίων καὶ στὸ κατὰ Μᾶρκον*, Βιβλικὲς Ἐρμηνευτικὲς Μελέτες, Θεσσαλονίκη 1988, 299-313. Ἐπίσης, γιὰ τὸ πρόβλημα τοῦ Βαπτιστῆ στὸ τέταρτο Εὐαγγέλιο βλ. Π. Β. Βασιλειάδη, *Τὸ πρόβλημα τοῦ Βαπτιστῆ Ἰωάννη στὸ Δ' Εὐαγγέλιο*. Βιβλικὲς Ἐρμηνευτικὲς Μελέτες, 314-342.

τος. Τὸ κήρυγμα τοῦ Ἰωάννη εἶναι λόγος τοῦ Πνεύματος, γι' αὐτὸ ὁ δυναμικὸς λόγος, ἡ δυναμικὴ παρουσία καὶ μαρτυρία του στὴν ἔρημο δείχνει πὼς δὲν πρόκειται γιὰ κάποια ιδιόρρυθμη ἐκρηκτικὴ ἐρημητικὴ προσωπικότητα, ποὺ ἀγνοεῖ τὸν κοινωνικὸ καθωσπρεπισμὸ τῶν ἡρωδιανῶν βασιλέων. Πὰ τὸν Λουκᾶ ὁ Ἰωάννης εἶναι μιὰ πνευματοφόρα προσωπικότητα, προδρομικὴ μορφή τοῦ Μεσσία, ποὺ δέχεται τὴν ἀποκαλυπτικὴ μαρτυρία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ μεταβάλλει τὴν ἔρημο σὲ κοινωνία μὲ πολλὰ τέκνα⁴⁰ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ, ποὺ ἀνακαινίζουν τὸν ἄγονο τόπο τῆς ἐρήμου σὲ οἰκοσύστημα μεταμορφωτικό, ποὺ ἀναγεννᾷ τὸν ἄνθρωπο, τὸν θέτει ἐνώπιον τῶν εὐθυνῶν του καὶ τὸν προκαλεῖ στὶς ἐπιλογές τῆς σωτηρίας καὶ τῆς λυτρώσεως ἢ τῆς παραμονῆς καὶ τοῦ ἐγκλωβισμοῦ στὴν ἰουδαϊκὴ ἀμετανοησία, τὴ σκληροκαρδιά⁴¹ καὶ τὴν ἔπαρση τῶν τέκνων τοῦ Ἀβραάμ⁴².

Χαρακτηριστικὴ γιὰ τὴν παρέμβαση τοῦ Πνεύματος στὴν ἐρημικὴ ζωὴ τοῦ Ἰωάννη εἶναι καὶ ἡ συντακτικὴ ἀναφορὰ τοῦ Λουκᾶ⁴³, ὁ ὁποῖος τονίζει πὼς τὸ παιδί μεγάλωνε καὶ δυνάμωνε «ἐν Πνεύματι», ζώντας στὶς ἐρημίες, ὡς τὴ μέρα ποὺ ἐμφανίστηκε στὸ λαὸ τοῦ Ἰσραὴλ⁴⁴. «τὸ δὲ παιδίον ἠϋξανε καὶ ἐκραταιοῦτο Πνεύματι, καὶ ἦν ἐν ταῖς ἐρήμοις ἕως ἡμέρας ἀναδείξεως αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἰσραὴλ» (Λουκ. 1, 80)⁴⁵. Ὁ Ἰωάννης ἀνδρωνόταν καὶ πληρωνόταν Πνεύματος Ἁγίου μέσα στὴν ἔρημο. Ἡ ζωὴ του ἦταν μιὰ χαρισματικὴ ζωὴ, ποὺ τοῦ προ-

40. Βλ. Γαλ. 4, 27· «πολλὰ τὰ τέκνα τῆς ἐρήμου μᾶλλον ἢ τῆς ἐχοῦσης τὸν ἄνδρα».

41. Βλ. Πράξ. 7, 51· «σκληροτράχηλοι καὶ ἀπερίτμητοι καρδίας καὶ τοῖς ὤσιν».

42. Βλ. Λουκ. 3, 8· «Μὴ ἄρξησθε λέγειν ἐν ἑαυτοῖς, Πατέρα ἔχομεν τὸν Ἀβραάμ. Λέγω γὰρ ὑμῖν ὅτι δύναται ὁ Θεὸς ἐκ τῶν λίθων τούτων ἐγεῖραι τέκνα τῷ Ἀβραάμ».

43. Ἔχουμε τὴ γνώμη ὅτι ἡ συντακτικὴ ἀναφορὰ τοῦ Λουκᾶ γιὰ τὴν παιδικὴ ἡλικία τοῦ Ἰωάννη μᾶς βοηθᾷ νὰ κατανοήσουμε τὸ γεγονὸς ὅτι ὁ Πρόδρομος δὲν ἀνῆκε στὴν ἀσκητικὴ κοινότητα τοῦ Qumran, στὴ Νεκρὴ Θάλασσα, ὅπως ἰσχυρίζονται σύγχρονοι ἐρευνητὲς τοῦ τρίτου εὐαγγελιστῆ. Βλ. G. B. Gaird. *The Gospel of Saint Luke*, London 1968, σελ. 59, ἀν καὶ γνώριζε τὴν ὑπαρξὴ αὐτῆς τῆς κοινότητος καὶ προφανῶς τὴ διδασκαλία τῶν μελῶν τῆς· βλ. I. J. Marsall, *The Gospel of Luke. A Commentary on the Greek Text*, Oxford² 1979, σελ. 96.

44. Περισσότερα γιὰ τὴ νεανικὴ ζωὴ τοῦ Ἰωάννου τοῦ Βαπτιστῆ βλ. A. S. Geysler, «*The Youth of John the Baptist*», Nov. T. 1° (1956), 70-75.

45. Ὁ Ὁριγένης (*Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν*, Ὁμ. ΙΑ', ΒΕΠΕΣ 15, 30) σχολιάζοντας τὸ «ἠϋξανε Πνεύματι» σημειώνει· «Οὐ γὰρ αὐξανόμενον τὸ Πνεῦμα ἐν ἑαυτῷ ἔμεινε ὁποῖον ἦν ἀπ' ἀρχῆς, ἀλλὰ ἠϋξανε τὸ Πνεῦμα ἐαυτῷ, οὐ αὐξάνοντος καὶ ὁσημέρα πλείονος γενομένου καὶ ἡ ψυχὴ αὐτοῦ ἀκολούθως τῷ Πνεύματι συνηϋξανε».

σέδιδε σοφία και δύναμη και τὸν προετοίμαζε στὸ προδρομικὸ τοῦ ἔργου γιὰ τὸν ἔρχομό τοῦ Μεσσία. Ὁ Πρόδρομος ηὔξανε πνευματικὰ στὴν ἔρημο μὲ τὸ φωτισμὸ και τὴν ἐνίσχυση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἀναμένοντας τὴν ὥρα ποῦ ὁ Θεὸς θὰ τὸν καλοῦσε νὰ ἀναλάβει τὸ ἔργο τῆς προετοιμασίας τοῦ ἰσραηλιτικοῦ λαοῦ στὸ νὰ ἀποδεχθεῖ τὸν σωτῆρα και λυτρωτῆ τοῦ⁴⁶.

Ὁ Λουκᾶς παρουσιάζει και τὸν Ζαχαρία, τὸν πατέρα τοῦ Ἰωάννη, νὰ πλημμυρίζει ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα πρὶν ἀρχίσει τὰ προφητικά του λόγια: «Και Ζαχαρίας ὁ πατὴρ αὐτοῦ ἐπλήσθη Πνεύματος Ἁγίου και ἐπροφήτευσεν» (Λκ. 1, 67). Ἡ προφητεία τοῦ Ζαχαρία ἔχει ὡς προϋπόθεση τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος και εἶναι βαθύτερα μεσσιανική. Τὸ οὐσιαστικὸ περιεχόμενό της εἶναι ἡ λύτρωση τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ ἀπὸ ἓνα δυνατὸ σωτῆρα ἀπὸ τὴ γενιὰ τοῦ Δαβίδ, πράγμα ποῦ προεἶπε αἰῶνες πρὶν μὲ τὸ στόμα τῶν ἁγίων προφητῶν: «Και ἤγειρεν κέρας σωτηρίας ἡμῶν ἐν οἴκῳ Δαβίδ παιδὸς αὐτοῦ, καθὼς ἐλάλησεν διὰ στόματος τῶν ἁγίων ἀπ' αἰῶνος προφητῶν αὐτοῦ σωτηρίαν ἐξ ἐχθρῶν ἡμῶν και ἐκ χειρὸς πάντων τῶν μισούντων ἡμᾶς» (Λκ. 1, 69-71). Πὰ τὸν Λουκᾶ ὁ παλαιοδιαθηκικὸς λόγος εἶναι ἁγιοπνευματικὸς λόγος. Ἡ μεσσιανική-χριστοκεντρική και ἁγιοπνευματική βάση τῆς προφητείας τοῦ Ζαχαρία ἀποτελοῦν ἀναπόσπαστα στοιχεῖα γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ⁴⁷.

Ἡ προφητεία τοῦ Ζαχαρία βρῖσκει τὴν ἐκπλήρωσή της κατὰ τὸν Λουκᾶ στὸν εὐαγγελισμὸ τῆς Θεοτόκου. Ὁ ἄγγελος κάνει σαφῆ ἀναφορὰ στὸν Μεσσία, τὸν ὁποῖο ταυτίζει μὲ τὸν Ἰησοῦ, ποῦ εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Ἐπιφανοῦ Θεοῦ, στὸν ὁποῖο ὁ Θεὸς θὰ δώσει τὸ θρόνο τοῦ Δαβίδ, τοῦ προπάτορά του, θὰ βασιλέψει στοὺς αἰῶνες στοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἰακώβ και ἡ βασιλεία του δὲν θὰ ἔχει τέλος (Λκ. 1, 31-33). Ἡ γέννηση αὐτοῦ τοῦ Μεσσία-Ἰησοῦ κατὰ τὸν Λουκᾶ μόνο μὲ τὴ χάρη και τὴν ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος εἶναι δυνατὸ νὰ πραγματοποιηθεῖ ἀπὸ

46. Ὅπως χαρακτηριστικὰ ἀναφέρει ὁ Θεοφύλακτος Βουλγαρίας (*Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 123, 720): «Ἡὔξανε δὲ τὸ παιδίον κατὰ τὴν σωματικὴν ἡλικίαν, και ἐκραταιοῦτο Πνεύματι τὸ γὰρ σώματι συναυξανόμενον ἦν και τὸ πνευματικὸν χάρισμα· και ὅσω μᾶλλον ηὔξανεν ὁ παῖς, τοσοῦτω και αἱ τοῦ Πνεύματος ἐνέργειαι διεδείκνοντο· τοῦ ὄργάνου δυναμένου χωρεῖν ταῦτας».

47. Ἡ πατερική ἐρμηνευτική παράδοση βλέπει στίς προφητείες νὰ ἐκπληρώνεται τὸ μυστήριον τῆς σωτηρίας ἐν Χριστῷ: «πᾶσι γὰρ τοῖς προφήταις τὸ περὶ Χριστοῦ κατήγγελλται μυστήριον», Ὁριγένους. *Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν*, ΒΕΠΕΣ 15, 28. Πρβλ. και τὴ σύγχρονη προβληματική στὸν J. T. Squires. *The Plan of God in Luke-Acts*, Cambridge 1993, σελ. 121ἔξ.

τὴν Παρθένο Μαρία. Ἡ ἔλλειψη συζυγικῶν σχέσεων καὶ ὁ φυσικὸς βιολογικὸς νόμος ἀνατρέπονται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα: «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ καὶ δύναμις Ὑψίστου ἐπισκιάσει σοι διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἅγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ» (Λκ. 1, 35). Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐπισκιάζει τὴν Μαρία, προκαλεῖ καθαρισμὸ ἀπὸ κάθε ρύπο ἁμαρτίας καὶ θαυματουργικὴ σύλληψη τῆς Παρθένου, γι' αὐτὸ τὸ γεννώμενον «ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου» εἶναι ἅγιο, ὁπότε μπορεῖ νὰ εἶναι πραγματικὰ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ⁴⁸.

Δὲν πρόκειται γιὰ κάποια εἰκονικὴ παράσταση γεννήσεως μυθικῶν θεῶν, ἀλλὰ πρόκειται γιὰ ὄντολογικὴ ἀναφορὰ στὴν ἐνσάρκωση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Αὐτὸ πού πρωτοστατεῖ στὴ σύλληψη εἶναι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ μὲ τὴν καθαρτικὴ ἐνέργειά του δημιουργεῖ τὶς προϋποθέσεις τῆς καθόδου τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ στὴ γῆ. Πρόκειται γιὰ ἓνα μυστήριον πού μαζὶ μὲ τὴ σταύρωση, κατὰ τοὺς Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, διέλαθε τοῦ διαβόλου⁴⁹. Ὡστόσο, λαμβάνει χώρα σὲ συγκεκριμένο τόπο καὶ χρόνον τὸ μυστήριον τῆς βουλής τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ καὶ ὁ Λουκᾶς θέλει στὸν εὐαγγελισμό, ὅπου πραγματοποιεῖται τὸ γεγονός τῆς θείας σαρκώσεως, νὰ κάνει σαφὴ τὴν παρουσία καὶ ἐνέργεια τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος: «δύναμις Ὑψίστου», «Πνεῦμα Ἅγιον» καὶ «γεννώμενον» (Λκ. 1, 35)⁵⁰.

48. Ὁ Ζιγαβηνὸς (*Ἐρμηνεῖα τοῦ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγελίου*, PG 129, 869) ὑποστηρίζει «ὅτι διὰ τὸ ἐπελεθεῖν Πνεῦμα Ἅγιον καὶ ἐπισκιάσει δύναμιν Ὑψίστου τὸ γεννώμενον ἔσται ἅγιον, ἥτοι θεῖον».

49. Ὁ Ὁριγένης (*Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν*, ΒΕΠΕΣ 15, 19) ἐπικαλεῖται τὴ μαρτυρία τοῦ Ἰγνατίου, τοῦ δευτέρου ἐπισκόπου τῆς Ἀντιοχείας μετὰ τὸν Πέτρον, καὶ τονίζει «Καὶ ἔλαθε τὸν ἄρχοντα τοῦ αἰῶνος τούτου ἢ παρθενία Μαρίας. Ὡς, εἰ μὴ ἐγεγόνει ὁ δοκῶν γάμος, οὐκ ἂν αὐτὸν ἔλαθεν, ἀλλ' ἔγνω "ὁ ἄρχων τοῦ αἰῶνος τούτου" ὅτι μηδέποτε μετὰ ἀνδρὸς κοιμηθεῖσα ἡ Μαρία συνέλαβεν καὶ ὀφείλει τὸ σύλλημα τοῦτο θεῖον εἶναι. Ἐβούλετο δὲ ὁ σωτὴρ καθ' ὅλην τὴν οἰκονομίαν λαθάνειν τὸν διάβολον, καὶ γοῦν ἐνετέλλετο τοῖς μαθηταῖς μὴ φανερόν ποιεῖν αὐτόν. Ἀλλὰ καὶ ἡνίκα ἐπειράζετο ὑπὸ τοῦ διαβόλου, σὺδαμοῦ ἀπερφηνατο γυμνῶς ὅτι Υἱὸς ἐστὶν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ μόνον ἔλεγεν Ὁὐ δεῖ μέ σοι προσκυνεῖν, οὐ δεῖ μέ τοὺς λίθους ποιεῖν ἄρτους, οὐ δεῖ μέ ρίπτειν ἑμᾶντὸν ἄνωθεν κάτω».

50. Ὁ Θεοφύλακτος (*Ἐρμηνεῖα εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 123, 705) ὑποστηρίζει σαφῶς ὅτι ἐκτὸς ἀπὸ Υἱὸς Θεοῦ, πού ἦταν τὸ γεννώμενον, στὸ συγκεκριμένο στίχο, Λουκ. Ι, 35, ἔχουμε τὴν ἀποκάλυψη τῆς Τριάδος: «Ἀκουέτω οὖν ὅτι τὸ γεννώμενον ἐν τῇ μήτρᾳ ἐκείνῳ ἦν Υἱὸς Θεοῦ; ἀλλ' οὐκ ἄλλο μὲν ἐκνοφορεῖ τὸ ἐν τῇ μήτρᾳ, ἄλλο δὲ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' εἷς καὶ ὁ αὐτὸς ἦν, ὁ τῆς Παρθένου τε καὶ τοῦ Θεοῦ Υἱός. Ὅρα δὲ πῶς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐξέφηνε. Πνεῦμα ἅγιον, δύναμιν τὸν Υἱόν, Ὑψιστον τὸν Πατέρα ὀνομάσας». Ἀντίθετα μὲ τὶς σαφεῖς πατερικὲς ἀπόψεις ἔχουμε ἄλλη ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση ἀπὸ δυτικὸς θεολόγους. Γίνεται λόγος γιὰ ποιητικὸ παραλληλισμὸ μὲ τὴ δύναμη τοῦ Θεοῦ. Βλ. σχετικὰ I. H. Marshall, *The Gospel of Luke*, σελ. 70.

Ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴ σύλληψη τοῦ Ἰησοῦ δὲν σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀντικείμενο τοῦ Πνεύματος. Ὁ Λουκᾶς θέλει νὰ τονίσει πὼς ὁ Ἰησοῦς εἶναι κάτοχος τοῦ Πνεύματος, «πνευματοφόρος» ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμή τοῦ ἐρχομοῦ του στὴ γῆ, ὁπότε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα συνυπάρχει μὲ τὸν Ἰησοῦ καθόλη τὴ διάρκεια τῆς ἐπίγειας ζωῆς του σὲ μία ἀδιάλειπτη συνεργία. Ὅπως παρατηρεῖ εὐστοχα ὁ ἱερός Χρυσόστομος, «ὅπου γὰρ ἂν μία τῆς Τριάδος ὑπόστασις παρῆ, πᾶσα πάρεστιν ἢ Τριάς· ἀδιασπάστως γὰρ ἔχει πρὸς ἑαυτὴν καὶ ἥνωται μετ' ἀκριβείας ἀπάσης»⁵¹.

Ἡ ταπεινὴ ἀποδοχὴ τοῦ εὐαγγελισμοῦ καὶ ἡ συγκατάθεση τῆς Θεοτόκου στὸ σχέδιο τῆς σωτηρίας, ἀποτελεῖ τὴν προσφορὰ ὁλόκληρης τῆς ἀνθρωπότητας, «ἡμεῖς δὲ (προσφέρομεν στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας)», τονίζει ὁ ὕμνογράφος, «μητέρα Παρθένον»⁵², πράγμα πού ἀνατρέπει τὴν παρακοὴ τῶν πρωτοπλάστων καὶ ἰδιαίτερα τὴν ἐγκεντρικότητα τῆς Εὐας. Πάντως, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ σχέδια τῶν ἀνθρώπων, ἀκόμη καὶ ἀπὸ τὴ λειτουργία τῶν φυσικῶν νόμων, γιὰ τὸν Θεὸ τίποτα δὲν εἶναι ἀκατόρθωτο· «Οὐκ ἀδυνατήσῃ παρὰ τοῦ Θεοῦ πᾶν ρῆμα» (Λκ. 1, 37). Στὴ συγκεκριμένη περίπτωση τοῦ εὐαγγελισμοῦ ἢ παρουσίας τοῦ Ἁγίου Πνεύματος δὲν τονίζει ἀπλὰ καὶ μόνο τὸ μεσσιανικὸ χαρακτῆρα τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ, ἀλλὰ ὑπογραμμίζει τὴν ἐκπλήρωση τοῦ σχεδίου τῆς σωτηρίας, ὅπως αὐτὸ συνελήφθη ἀπὸ τὸν τριαδικὸ Θεό.

Ἡ ἐνέργεια τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὶς δύο διηγήσεις τῶν προαγγελιῶν του Ζαχαρία καὶ τῆς Θεοτόκου καθορίζει κατὰ τὸν Λουκᾶ τὸ ρόλο τοῦ Ἰωάννη καὶ τοῦ Ἰησοῦ στὴν πορεία τῆς σωτηρίας· τοῦ πρώτου ὡς προδρόμου τοῦ Μεσσία, καὶ τοῦ δεύτερου ὡς τοῦ πραγματικοῦ Μεσσία, τοῦ ἀπεσταλμένου Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ λύτρωση καὶ σωτηρία τοῦ κόσμου⁵³. Μάλιστα, γιὰ νὰ μὴν ἀφήσει κανένα περιθώριο παρεξηγήσεως τῶν ρόλων τοῦ Ἰωάννη καὶ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ τρίτος εὐαγγελιστὴς

51. *Εἰς Ρωμαίους*, Ὁμ. 13, PG 60, 519· πρβλ. τοῦ ἰδίου, *Εἰς Α' πρὸς Κορινθίους*, Ὁμ. 29, 3, PG 61, 244· *Εἰς Ἰωάννην*, Ὁμ. 86, 3, PG 59, 471.

52. Βλ. τὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ Π. Κ. Χρήστου, «Ἡ προσφορὰ τῆς κτίσεως. "Τί σοι προσενέγκωμεν;"». Θεολογικὰ Μελετήματα, Ὑμνογραφικά, τόμ. 4, Θεσσαλονίκη 1981, 279-286.

53. Πρβλ. Χρ. Σπ. Βούλγαρη, *Ἡ περὶ σωτηρίας διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ*, Ἀθήνα 1971, σελ. 150· H. B. Swete, *The Holy Spirit in the N.T.*, London 1909, σελ. 25· C. K. Barrett, *The Holy Spirit and the Gospel Tradition*, London 1970, σελ. 17ἔξ.

ἐμφανίζει τὴν Ἐλισάβητ κατά τὴν ἐπίσκεψή τῆς Μαρίας νὰ πλημμυρίζει ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, «καὶ ἐπλήσθη Πνεύματος Ἁγίου ἢ Ἐλισάβητ» (Λκ. 1, 41), καὶ ὁμολόγησε πὼς ἡ Παναγία εἶναι εὐλογημένη ἀπὸ τὸν Θεὸ περισσότερο ἀπὸ ὅλες τὶς γυναῖκες καὶ εὐλογημένο εἶναι τὸ παιδί ποῦ εἶχε στὰ σπλάγχνα της (Λκ. 1, 42). Ἀνέφερε ἡ Ἐλισάβητ κατηγορηματικὰ πὼς ἡ γυναῖκα ποῦ τὴν ἐπισκέφθηκε εἶναι ἡ μητέρα τοῦ Κυρίου της: «Καὶ πόθεν μοι τοῦτο, ἵνα ἔλθῃ ἡ μήτηρ τοῦ Κυρίου μου πρὸς με;» (Λκ. 1, 43). Ἡ μητέρα τοῦ Προδρόμου μὲ τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀποκαλύπτει τὴ νέα πραγματικότητα ποῦ εἶναι ὁ ἐρχομὸς τοῦ Μεσσία, τοῦ εὐλογητοῦ σωτήρα καὶ λυτρωτῆ τοῦ κόσμου.

Ἐνα ἀπὸ τὰ κύρια χαρακτηριστικὰ γνωρίσματα τοῦ εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ εἶναι ἡ οἰκουμενικὴ ἀποστολὴ τοῦ Μεσσία Χριστοῦ. Ὁ ἐρχομὸς τοῦ Ἰησοῦ στόχευε στὴ σωτηρία ὄχι μόνο τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἐθνικῶν. Αὐτὴ τὴν πραγματικότητα σπεύδει νὰ τὴν παρουσιάσει ὁ τρίτος εὐαγγελιστὴς μὲ τὰ προφητικὰ λόγια τοῦ Συμεῶν. Πρόκειται γιὰ τὶς περιπτώσεις ἐκεῖνες ὅπου τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καθοδηγεῖ καὶ ἀποκαλύπτει σὲ συγκεκριμένα πιστὰ καὶ εὐλαβῆ πρόσωπα τὸν Μεσσία, ποῦ εἶναι ὁ σωτήρας καὶ λυτρωτῆς τοῦ λαοῦ τοῦ Ἰσραὴλ καὶ τῶν ἐθνικῶν (Λκ. 2, 25-26).

Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὑπέδειξε στὸν Συμεῶν νὰ πάει στὸ ναό, ὅπου οἱ γονεῖς τοῦ Ἰησοῦ τὸν ἔφεραν, γιὰ τοὺς καθιερωμένους καθαρισμοὺς, καὶ ἐκεῖ τοῦ ἀποκάλυψε τὸν Μεσσία, ποῦ ἦταν ὁ σωτήρας τοῦ κόσμου. Ὅποτε ὁ θεοδόχος ὁμολογεῖ: «ὅτι εἶδον οἱ ὀφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν σου, ὃ ἠτοίμασας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν, φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ σὺν Ἰσραὴλ» (Λκ. 2, 30-32). Τὴν ἴδια πνευματολογικὴ διάσταση παρουσιάζει ὁ Λουκᾶς καὶ στὴν περίπτωσή τῆς προφήτιδας Ἄννας (Λκ. 2, 36-38). Αὐτὸ ποῦ θέλουμε νὰ ὑπογραμμίσουμε στὴν περίπτωσή τοῦ Συμεῶν εἶναι τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ οἰκουμενικὴ διάσταση τοῦ εὐαγγελίου κατὰ τὸν Λουκᾶ ἔχει πνευματολογικὲς προϋποθέσεις. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἀποκαλύπτει ὅτι ὁ Μεσσίας θὰ εἶναι ὁ σωτήρας καὶ ὁ λυτρωτῆς τῶν ἐθνῶν, δηλαδὴ ὅλων τῶν λαῶν τῆς γῆς⁵⁴. Ὡστόσο, ἐπικύρωση αὐτοῦ τοῦ μεσσιανικοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἰησοῦ παρουσιάζεται ἀπὸ τὸν Λουκᾶ τόσο στὴ βάπτισή ὅσο

54. Πὰ τὸ θέμα τῆς οἰκουμενικῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἰησοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας βλ. Χρ. Κ. Οἰκονόμου, *Οἱ ἀπαρχές τῆς οἰκουμενικότητος τῆς Ἐκκλησίας*, Θεσσαλονίκη 1997.

και στο κήρυγμά του στην πατρίδα του, τὴ Ναζαρέτ.

Κατὰ τὴν ὥρα τῆς βαπτίσεως τοῦ Ἰησοῦ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, σύμφωνα μὲ τὸν τρίτο εὐαγγελιστὴ, κατέβηκε μὲ ὄρατὴ μορφή, σὰν περιστέρι⁵⁵, γιατί ἤθελε ὁ ἱερός συγγραφέας στὴ συγκεκριμένη περίπτωση νὰ διευκρινίσει ἀκόμη περισσότερο τὴν ὑποστατικὴ ἐνέργεια, τὴν προσωπικὴ παρουσία καὶ τὸ συγκεκριμένο ρόλο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὸ σχέδιο τῆς σωτηρίας, συγκριτικὰ καὶ συνθετικὰ, σὲ μία πλήρη συνεργία τῆς Ἁγίας Τριάδος. Πρόκειται γιὰ τὴν ἱστορικὴ στιγμή τῆς ἀποκάλυψης τοῦ Μεσσία καὶ τοῦ τριαδολογικοῦ χαρακτήρα τοῦ σχεδίου τῆς θείας οἰκονομίας.

Ὁ Λουκᾶς καθορίζει στὴν περίπτωσι τῆς βαπτίσεως τὴ σχέση τοῦ Ἰησοῦ μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ συγχρόνως μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Στὴ διήγησι αὐτὴ (Λκ. 3, 21 ἔξ.), κατέρχεται τὸ Πνεῦμα ἀπὸ τὸν οὐρανὸ τὴν ὥρα ποὺ ὁ Θεὸς Πατέρας καθιέρωνε τὸν Υἱὸ του ὡς Υἱὸ ἀγαπητὸ καὶ ἐκλεκτό. Τὸ Πνεῦμα παῤαμένει σ' ὅλη τὴ ζωὴ του Μεσσία-Χριστοῦ μαζί του, πληρώνοντάς τον μὲ δύναμη καὶ ἐπιβεβαιώνοντας τὴ μεσσιανικὴ του ιδιότητα καὶ τὴ σωτηριολογικὴ του ἀποστολή: «καὶ καταβῆναι τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον σωματικῶ εἶδει ὡς περιστεράν ἐπ' αὐτὸν καὶ φωνὴν ἐξ οὐρανοῦ γενέσθαι· Σὺ εἶ ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός, ἐν σοὶ εὐδόκησα» (Λκ. 3, 22)⁵⁶. Ἐνῶ καὶ οἱ τρεῖς συνοπτικοὶ χαρακτηρίζουν τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιο ὡς περιστερά, ὁ Λουκᾶς μὲ τὴν προσθήκη «σωματικῶ εἶδει» (Λκ. 3, 22)⁵⁷, διαφοροποιεῖται ἀπὸ τοὺς δύο δίνοντας ἔτσι στὸ Πνεῦμα ἰδιαιτέρη ὑπόστασι καὶ μορφή, γιὰ νὰ τονίσει τὴν ἱστορικότητα τῶν ἐνεργειῶν του, πράγμα ποὺ θὰ ἀξιοποιήσει ἀργότερα στίς Πράξεις μὲ πιὸ συγκεκριμένο ρόλο τοῦ Πνεύματος στὴ

55. Σχετικὰ μὲ τὴν ὑπὸ τὴ μορφή τῆς περιστεράς εἰκονογραφία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴ βάπτισι τοῦ Χριστοῦ βλ. Θ. Μ. Προβατάκη, *Τὸ Ἅγιον Πνεῦμα εἰς τὴν ὀρθόδοξον ζωγραφικὴν*, Θεσσαλονίκη 1971, σελ. 20ἔξ.

56. Πρβλ. G. O. Williams, «*The Baptism in Luke's Gospels*», *JThS* 45 (1944), 31-38 L. E. Keck, «*The Spirit and the Dove*», *NTS* 17 (1970-71), 41-67. Γενικότερα γιὰ τὴ θεολογικὴ σημασία τοῦ βαπτίσματος βλ. O. Cullmann, *Baptism in the New Testament*, London 1969.

57. Ὁ I. H. Marsall, *The Gospel of Luke*, σελ. 152, ἀναφέρει ὅτι ἡ φράσι «σωματικῶ τῶ εἶδει» τονίζει τὴν πραγματικότητα αὐτοῦ ποὺ εἶχαν ὁ Ἰησοῦς καὶ ὁ Ἰωάννης σωματικά. Πρβλ. J. D. G. Dunn, *Baptism in the Holy Spirit*, σελ. 23ἔξ. Βασικὲς διαφορὲς τῶν συνοπτικῶν βλ. στὸν C. K. Barrett, *The Holy Spirit and the Gospel Tradition*, σελ. 5ἔξ.

ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ στὴν πορεία τοῦ εὐαγγελίου ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ὡς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς (Πρξ. 1, 8).

Ὅλα τὰ γεγονότα πὺ ἀναφέραμε παραπάνω περιέχονται στὴν ἰδιαίτερη πηγὴ τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου καὶ τὴν παράδοση τῆς χριστιανικῆς κοινότητος τοῦ εὐαγγελιστῆ, γι' αὐτὸ καὶ ἀποτελοῦν ἰδιάζοντα στοιχεῖα τοῦ Λουκᾶ, τὰ ὁποῖα προσθέτει στὴ συνοπτικὴ παράδοση. Πρὶν ἀπὸ τὴν ἔνσαρκη παρουσία τοῦ Ἰησοῦ, τὸ Πνεῦμα, ὅπως εἶδαμε παραπάνω, δρᾷ στὴν ἱστορία τῆς Παλαιᾶς, ἐνῶ κατὰ τὴν ἐμφάνισή του στὴν Καινὴ Διαθήκη παρουσιάζεται ὡς Πνεῦμα τῆς ἀνανεωμένης προφητείας, πὺ ἀποκαλύπτει τὰ βάθη τῆς θείας σοφίας, ἀλλὰ καὶ ὡς θεῖα δύναμις, πὺ συμβάλλει οὐσιαστικᾶ στὴν πραγματοποίησιν τῆς θείας οἰκονομίας, προετοιμάζοντας τὴν ἐσχατολογικὴ ἐποχὴ. Πᾶ τὸν Λουκᾶ, τόσο ἡ ἐμφάνισις τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Προδρόμου του, ὅσο καὶ ἡ ἀποκάλυψις τῆς ἰδιαίτερης ἀποστολῆς τους συνδέονται ἄμεσα μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα⁵⁸.

Ὁ Ἰησοῦς ἀπὸ τὴ σύλληψή του ἐμφανίζεται ἀπὸ τὸν Λουκᾶ μονίμως ὡς κάτοχος τοῦ Πνεύματος (Λκ. 4, 1.14.18· 10, 21). Ἡ παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς συλλήψεως του ἔχει σκοπὸ νὰ τονίσει ὅτι ὁ Ἰησοῦς εἶναι κάτοχος τοῦ Πνεύματος ἀπὸ τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς ἐπίγειας ζωῆς του, συνυπάρχει μαζί του καθόλη τὴ διάρκεια τῆς δράσεως του, μὲ τὴν ἔννοια τῆς συνεργίας καὶ ὄχι τοῦ ἀντικειμένου τοῦ Πνεύματος. Μὲ ὅσα ἀναφέραμε γίνεται σαφὲς ὅτι στὸ τρίτο Εὐαγγέλιον τὸ Ἅγιο Πνεῦμα εἶναι κοινὸ δεδομένο τῶν δύο σωτηριολογικῶν ἐποχῶν. Ἐνεργεῖ παράλληλα μὲ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸ προσβλέποντας στὴν ἔντονη τριαδολογικὴ ἔκφρασις τῆς καινῆς ἐποχῆς, πὺ χαρακτηρίζεται ὡς ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι φαίνεται καθαρὰ στὸν Λουκᾶ ἡ ἁγιοπνευματικὴ διάστασις τοῦ Χριστιανισμοῦ, πὺ συγκροτεῖται, καθοδηγεῖται καὶ πορεύεται πρὸς τὰ ἔσχατα μὲ τὴν κυριότητα καὶ τὴ χάρις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὡς συστατικὸ στοιχεῖον τῆς ὑπαρξῆς του⁵⁹.

58. Σχετικᾶ μὲ τὸ Πνεῦμα στὸ Εὐαγγέλιον τοῦ Λουκᾶ βλ. Ἰω. Παναγοπούλου, *Ἡ θεολογικὴ ἐρμηνεία τῆς Πεντηκοστῆς, Περὶ Ἁγίου Πνεύματος*, Ἀθῆναι 1971, σελ. 98έξ.

59. Εἰδικᾶ γὰ τὴν ἁγιοπνευματικὴν διάστασις τοῦ Χριστιανισμοῦ βλ. Π. Β. Βασιλειάδη, «Ἡ ἁγιοπνευματικὴ διάστασις τοῦ Χριστιανισμοῦ (Σχόλιον στὸ Λουκ. 3, 16)», *Ἐπίκαιρα Ἁγιογραφικὰ Θέματα*, Θεσσαλονίκη 2000, 53-62. Πᾶ τὴ σχέση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τῆς ἱεραποστολῆς, βλ. Δημ. Τρακατέλλη (νῦν Ἀρχιεπ. Ἀμερικῆς), *Παρουσία τοῦ Ἁγίου Πνεύματος*, Ἀθῆναι 1984, σελ. 55έξ.

Ὁ Λουκᾶς καὶ στὴν περίπτωσιν τῆς διηγήσεως τῶν πειρασμῶν (Λκ. 4, 1-13) διαφοροποιεῖται ἀπὸ τοὺς Ματθαῖο (4, 1-11) καὶ Μάρκο (1, 12-13) καὶ ἀναφέρει τὸ Πνεῦμα ὡς συμπαραστάτη τοῦ Ἰησοῦ (Λκ. 4, 1.14). Κατὰ τοὺς δύο πρώτους συνοπτικούς ὁ Ἰησοῦς ὁδηγήθηκε ἀπὸ τὸ Πνεῦμα στὴν ἔρημο, γιὰ νὰ ἀντιμετωπίσει τοὺς πειρασμούς τοῦ διαβόλου (Μτθ. 4, καὶ Μρκ. 1, 12). Ὁ Ἰησοῦς κατὰ τὸν Λουκᾶ «ὑπέστρεψεν», ἔφυγε ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν Ἰορδάνην, πλήρης ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα: «*Ἰησοῦς δὲ πλήρης Πνεύματος Ἁγίου υπέστρεψεν ἀπὸ τοῦ Ἰορδάνου*» (Λκ. 4, 1). Οἱ δύο συνοπτικοὶ τονίζουν τὴν ὑπεροχὴ τοῦ Πνεύματος ἐπὶ τοῦ Ἰησοῦ, ἐνῶ ὁ Λουκᾶς ὑπογραμμίζει ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Ἰησοῦς εἶναι αὐτὸς ποὺ κυριαρχεῖ στὶς ἐνέργειές του, σὲ πλήρη συνεργία μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα⁶⁰. Χαρακτηριστικὴ εἶναι ἡ φράσις τοῦ Λουκᾶ, ποὺ προέρχεται καὶ αὐτὴ ἀπὸ τὴν ἰδιαίτερη πηγὴ του. Ὁ Ἰησοῦς «ὑπέστρεψεν» ὁ ἴδιος «*ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος*» (Λκ. 4, 14), ἀφοῦ ἦταν «*πλήρης Πνεύματος Ἁγίου*» (Λκ. 4, 1)⁶¹. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ, ὁ τρίτος εὐαγγελιστὴς ὑπογραμμίζει τὴν πληρότητα τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα καὶ ἔτσι παρουσιάζει τὴν νίκη του ἐπὶ τοῦ διαβόλου ὡς ἔργον τοῦ πνευματοφόρου Μεσσία, τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ.

Σχολιάζοντας ὁ Ὁριγένης τὸ γεγονὸς ἀναφέρει χαρακτηριστικᾶ: «*Ἐπειδὴ ἤμελλεν ἀθλεῖν ἐν τῷ πειρασμῷ πρὸς τὸν διάβολον, δις ὀνομάζεται τὸ «Πνεῦμα» χωρὶς πάσης προσθήκης· ὅτε δὲ ἀγωνισάμενος ἐνίκησε τοὺς τρεῖς ἀναγεγραμμένους πειρασμούς, πρόσχες τῇ ἀκριβείᾳ τῆς Γραφῆς, τί περὶ τοῦ Πνεύματος φησὶν, ὅτι «Ἰησοῦς υπέστρεψεν ἐν τῇ δυνάμει τοῦ Πνεύματος», καὶ προσέθηκεν «ἐν τῇ δυνάμει» διὰ τὸν ἀθλητὴν τὸν νενικηκότα»⁶².*

Ἡ ἰδιαίτερη ἀντίληψη τοῦ Λουκᾶ γιὰ τὴν σχέση τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος φαίνεται στὴν περιγραφὴ σημαντικῶν γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ ἱστορικοῦ Ἰησοῦ. Ὅπως εἶδαμε, ἡ ἐπικύρωση τοῦ μεσσιανικοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἰησοῦ εἶναι σαφῆς κατὰ τὴν βάπτισή του στὸν

60. Ὅπως εὐστοχα παρατηρεῖ ὁ Ἰω. Παναγόπουλος (Ὁ Θεὸς καὶ ἡ Ἐκκλησία. Ἡ θεολογικὴ μαρτυρία τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων, Ἀθῆναι 1969, σελ. 200) ὁ Λουκᾶς ἀποφεύγει τὴν ἀντίληψη τοῦ Μάρκου ὅτι τὸ Πνεῦμα εἶναι τὸ ὑπερέχον ὑποκείμενον τοῦ Ἰησοῦ.

61. Πρβλ. Χρ. Σπ. Βούλγαρη, Ἡ περὶ σωτηρίας διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, σελ. 151. Ἀνάλυση τοῦ θέματος τῶν πειρασμῶν βλ. στὸν Σ. Νανάκου, Οἱ πειρασμοί, Θεσσαλονίκη 1967.

62. Εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν, Ὁμ. ΛΒ', ΒΕΠΕΣ 15, 54-55.

Ἰορδάνη ἀπὸ τὸν Ἰωάννη. Ὡστόσο, τὸ κλειδί γιὰ τὴν κατανόηση τῆς πνευματολογίας τοῦ Λουκᾶ βρίσκεται στὴν ὁμολογία τοῦ Ἰησοῦ στὴ συναγωγή τῆς πατρίδας του τῆς Ναζαρέτ, πού ἀνήκει καὶ αὐτὴ στὶς διηγήσεις τῆς ἰδιαίτερης πηγῆς τοῦ Εὐαγγελίου του. Ἡ φανέρωση τῆς μεσσιανικότητας τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὸ βάπτισμά του ἀπὸ τὸν Θεὸ Πατέρα καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἐπιβεβαιώνεται καὶ ἀποδεικνύεται μὲ σαφήνεια στὴ συναγωγή τῆς Ναζαρέτ ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος ἀποδίδει στὸν ἑαυτό του τὴν προφητεία τοῦ Ἡσαΐα 61, 1-11, περὶ τοῦ «*παιδὸς τοῦ Θεοῦ*», καὶ ἀποκαλύπτει τὸν ἑαυτό του ὡς τὸν ἐσχατολογικὸ πνευματοφόρο Μεσσία⁶³. «*Καὶ ἐπεδόθη αὐτῷ βιβλίον τοῦ προφήτου Ἡσαΐου καὶ ἀναπτύξας τὸ βιβλίον εὗρεν τὸν τόπον οὗ ἦν γεγραμμένον· Πνεῦμα Κυρίου ἐπ' ἐμὲ οὗ εἶνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπέσταλκέ με, κηρῦξαι αἰχμαλώτοις ἄφεςιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν, ἀποστεῖλαι τεθροασμένους ἐν ἀφέσει, κηρῦξαι ἐνιαυτὸν Κυρίου δεκτόν... Ἦρξατο δὲ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὅτι σήμερον πεπληρωται ἡ γραφὴ αὕτη ἐν τοῖς ὤσιν ὑμῶν*» (Λκ. 4, 17-19.21)⁶⁴.

Ὅπως ἤδη ἀναφέραμε ὑπάρχει ἄμεση σχέση τῆς σκηνῆς τῆς βαπτίσεως τοῦ Ἰησοῦ καὶ τοῦ κηρύγματος στὴ Ναζαρέτ. Ὁ ἀόριστος «*ἔχρισέ με*» ἀποτελεῖ ἐπιβεβαίωση τῆς μεσσιανικότητάς του κατὰ τὴ βάπτισή μὲ τὴν ἀποστολὴ τοῦ Πνεύματος. Ἡ ἀναφορὰ στὴ συγκεκριμένη προφητεία θέλει νὰ δείξει ὅτι ἀπὸ τὴ στιγμή αὕτη ἀρχίζει τὸ ἔργο τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεσσία. Τὸ Πνεῦμα πληροῖ τὸν Ἰησοῦ, ἐνῶ συγχρόνως ἐκπληρώνει τὴν προφητεία τοῦ Ἡσαΐα ὡς εὐαγγέλιο, χαριόσυνο μήνυμα στοὺς φτωχοὺς, ὡς ἄφεση, λευτεριά στοὺς αἰχμαλώτους, ὡς φῶς στοὺς τυφλοὺς καὶ κήρυγμα γιὰ τὸν ἐρχομὸ τῆς σωτηρίας στὸ λαὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡ πλήρωση αὐτῆς τῆς προφητικῆς ιδιότητος τοῦ Ἰησοῦ ὡς Μεσσία ἐπιβεβαιώνεται στὸν Λουκᾶ καὶ πρὸς τοὺς ἀπεσταλμένους τοῦ Ἰωάννη: «*Πορευθέντες ἀπαγγείλατε Ἰωάννη ἃ εἶδετε καὶ ἠκούσατε· τυφλοὶ ἀναβλέπουσιν, χωλοὶ περιπατοῦσιν, λεπροὶ καθαρίζονται καὶ κωφοὶ ἀκούουσιν, νεκροὶ ἐγείρονται, πτωχοὶ εὐαγγελίζονται*» (Λκ.

63. Πρβλ. H. Conzelmann, *The Theology of Saint Luke*, London 1969, σελ. 31ἔξ.

64. Σχολιάζοντας ὁ Θεοφύλακτος (*Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 123, 749) ὑπογραμμίζει τὴν ἀναφορὰ τοῦ κειμένου στὸ πρόσωπο τοῦ ἴδιου τοῦ Ἰησοῦ: «*Ἡβούλετο μὲν ὁ Κύριος ἐμφανῆ ἑαυτὸν καταστήσαι τοῖς Ἰσραηλίταις καὶ ὅτι παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Πατρὸς ἐχρίσθη εἰς τὸ σῶσαι τοὺς ὑπ' οὐρανόν. Θανμασίως δὲ καὶ τοῦτο οἰκονομεῖ*». Στὴ συνέχεια τοὺς πτωχοὺς ταυτίζει μὲ τοὺς ἐθνικοὺς καὶ τοὺς συντετριμμένους μὲ τοὺς Ἰσραηλίτες.

7, 22). Ἡ κατοχή τοῦ Πνεύματος κατὰ τὸν Λουκᾶ ἀποδεικνύει τὴ μεσσιανικότητα τοῦ Ἰησοῦ. Αὐτὸ τὸ ἴδιο Πνεῦμα ἀποκαλύπτει τὴν ἀληθινὴ φύση τοῦ Ἰησοῦ καὶ εἶναι αὐτὸ πὺν θά συνεχίσει τὸ σωτηριολογικὸ ἔργο τοῦ τριαδικοῦ Θεοῦ μετὰ τὴν ἀνάσταση καὶ τὴν Πεντηκοστή. Μέσα ἀπὸ αὐτὸ τὸ πρίσμα εἶναι δυνατὸ νὰ ἀξιολογηθεῖ ἡ πνευματολογία τοῦ Λουκᾶ, πὺν ὅπως εἶδαμε, ἔχει τὴν ἰδιαιτερότητά της ἀνάμεσα στοὺς συνοπτικοὺς καὶ τοὺς λοιποὺς ἱεροὺς συγγραφεῖς τῆς Καινῆς Διαθήκης.

Ἡ πνευματολογία τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ παρουσιάζεται ἰδιαιτέρα ἀποσπασματικὴ στὴ σχέση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος μὲ τοὺς πιστοὺς μαθητῆς καὶ τοὺς ἀποστόλους. Ἀσφαλῶς ἡ χορήγηση τοῦ Πνεύματος σ' ὅλους τοὺς πιστοὺς ἀποτελεῖ ἐσχατολογικὸ γεγονός, ὅπως μᾶς πληροφορεῖ ὁ Λουκᾶς στὶς Πράξεις, καὶ συνδέεται μὲ τὸν ἐρχομὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ (Πρξ. 1, 6-8). Ὡστόσο, ὁ τρίτος εὐαγγελιστὴς διασώζει τὴ διαβεβαίωση τοῦ Ἰησοῦ πρὸς τοὺς μαθητῆς ὅτι ὁ Θεός, ὡς οὐράνιος Πατέρας, «δώσει Πνεῦμα Ἁγιον τοῖς αἰτοῦσιν αὐτὸν» (Λκ. 11, 13), ἐνῶ συγχρόνως παραλλαγμένη παράδοση τῆς Κυριακῆς προσευχῆς στὸ Λκ. 11, 2 ἀντὶ «ἐλθέτω ἡ βασιλεία σου» ἔχει, ὅπως καταγράφουν ἀρκετοὶ κώδικες, ἰδιαιτέρα ὁ D, ὁ Γρηγόριος Νύσσης, ὁ Μάξιμος ὁ ὁμολογητὴς καὶ ὁ Μαρκίων, «ἐλθέτω τὸ Πνεῦμα σου τὸ Ἁγιον ἐφ' ἡμᾶς καὶ καθαρῶσάτω ἡμᾶς»⁶⁵, πὺν ἀνταποκρίνεται οὐσιαστικὰ στὴν πνευματολογία τοῦ τρίτου εὐαγγελιστῆ.

Ἡ κατοχή τοῦ Πνεύματος ἀπὸ τοὺς πιστοὺς μαθητῆς καὶ ἀποστόλους κατὰ τὸν τρίτο εὐαγγελιστὴ, ἐκτὸς τῆς ψυχικῆς καθάρσεως, θά τοὺς φωτίσει τὶς δύσκολες στιγμῆς τοῦ ἱεραποστολικοῦ τους ἔργου, ὅταν τοὺς ὀδηγήσουν μπροστὰ στὶς συναγωγῆς ἢ στὶς πολιτικῆς ἀρχῆς νὰ ἀπολογηθοῦν καὶ μὲ τὴν καθοδήγηση τοῦ Πνεύματος νὰ πὺν αὐτὰ πὺν εἶναι ἀπαραίτητα: «Τὸ γὰρ Ἁγιον Πνεῦμα διδάξει ὑμᾶς ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ ᾗ δεῖ εἰπεῖν» (Λκ. 12, 12).

Αὐτὴ τὴν ἐμπειρία τὴν ἔζησαν ἤδη οἱ ἐβδομήκοντα μαθητῆς, πὺν ἔστειλε ὁ Ἰησοῦς πρὶν ἀπὸ τὴ δική του δράση σὲ κάθε πόλη καὶ τόπο πὺν ἐπρόκειτο νὰ ἐπισκεφθεῖ (Λκ. 10, 1). Ὅταν γύρισαν οἱ μαθητῆς καὶ ἀνέφεραν στὸ δάσκαλό τους ὅτι τὰ ἀκάθαρτα πνεύματα ὑποτάσσονται στὸ ὄνομά του (Λκ. 10, 17), ὁ Ἰησοῦς «ἠγαλλιᾶσατο ἐν τῷ

65. Βλ. τὸ σχετικὸ ἄρθρο τοῦ μητροπολίτη Περιστερίου Γερασ. Ζαφείρη, «Αρχαία παραλλαγή τῆς κυριακῆς προσευχῆς (Λουκ. 11, 2)», Θεολογία 48 (1977), 33-38.

Πνεύματι τῷ Ἁγίῳ» (Λκ. 10, 21). Παρὰ τὶς διαφορετικὲς ἀπόψεις πού ἐκφράστηκαν γιὰ τὴν ἔννοια τοῦ χωρίου⁶⁶, μὲ ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω γιὰ τὴν πνευματολογία τοῦ Λουκᾶ, πιστεύουμε πὼς αὐτὸ ἐκφράζει τὴν πληρότητα τοῦ Ἰησοῦ ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα γιὰ τὴν ἔναρξη τοῦ ἱεραποστολικοῦ ἔργου τῶν μαθητῶν του. Τὸ ἴδιο Πνεῦμα θὰ εἶναι ὁ φωτιστὴς καὶ καθοδηγητὴς, ὅπως ἀναφέραμε παραπάνω (Λκ. 12, 12), κατὰ τὴ διάδοση τοῦ εὐαγγελίου στὰ ἔθνη καὶ ὁ ἐγκαινιστὴς τῆς νέας ἐσχατολογικῆς περιόδου τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας. Ἡ νέα ἐποχὴ ἔχει ὡς κύριο χαρακτηριστικὸ τὴν ἐξάλειψη τοῦ κακοῦ καὶ τῆς ἁμαρτίας καὶ τὴ δημιουργία τῶν καρπῶν τοῦ Πνεύματος. Ἡ ἀπόρριψη τοῦ Πνεύματος καὶ τῆς σωστικῆς δράσης του ἀποτελεῖ κατὰ τὸν Λουκᾶ καὶ τοὺς ἄλλους συνοπτικούς, ἄρνηση τῆς ἀρξαμένης ἐσχατολογικῆς περιόδου, πού εἶναι ἡ βασιλεία τοῦ Θεοῦ καὶ συνεπῶς βλασφημία καὶ ἀσυγχώρητη ἁμαρτία κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ βλασφημία κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος σημαίνει ἄρνηση τοῦ μηνύματος τῆς σωτηρίας, ὅπου τὸ Πνεῦμα παίζει οὐσιαστικὸ ρόλο στὴν ἀπόδειξη τῆς μεσσιανικότητος τοῦ Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ὡς λυτρωτὴ τοῦ κόσμου· *«Καὶ πᾶς ὃς ἐρεῖ λόγον εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἀφεθήσεται αὐτῷ, τῷ δὲ εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα βλασφημήσαντι οὐκ ἀφεθήσεται»* (Λκ. 12, 10· πρβλ. Μτθ. 12, 32· Μρ. 3, 28)⁶⁷.

Γ'. Κατὰ τὴν τρίτη φάση τῆς θείας οἰκονομίας, πού εἶναι ἡ ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἡ πνευματολογία τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου ὀλοκληρῶνεται μὲ τὴν ὑπόσχεση τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητὲς τους ὅτι θὰ βαπτισθοῦν μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα λίγες μέρες μετὰ τὴν ἀνάληψή του, τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Ὁ Μεσσίας παρουσιάσθηκε

66. Βλ. σχόλια Χρ. Σπ. Βούλγαρη, *Ἡ περὶ σωτηρίας διδασκαλία τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ*, Ἀθήναι 1971, σελ. 152.

67. Ὁ Θεοφύλακτος (*Ἐρμηνεία εἰς τὸ κατὰ Λουκᾶν Εὐαγγέλιον*, PG 123, 881) ἀναφέρει τὸ ἑξῆς σχόλιο γιὰ τὴν ἔννοια τῆς βλασφημίας κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: *«Ὅταν δὲ τις εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα βλασφημῇ, ἀσύγνωστος. Ὁ δὲ λέγει τοιοῦτόν ἐστιν· ὅταν θεοσημείας βλέπων καὶ ἔργα μεγάλα καὶ ἐξαιρέτα, ἀπιστῆ καὶ συγκοφαντῆ, τὰς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος ἐνεργείας τῷ Βεελζεβοὺλ προσανατιθεῖς, τότε βλασφημῶν εἰς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ἐν πνεύματι πονηρῷ καὶ οὐ θείῳ τὰ σημεῖα γίνεσθαι λέγων, ἀσύγνωστός ἐστι καὶ οὐκ ἔσται ἀθῶος, εἰ μὴ μετανοήσῃ. Τῷ μὲν εἰς τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου βλασφημοῦντι οὐδὲ ἁμαρτία ἐλογίζετο, διὸ καὶ μὴ μετανοῶν συγγνωστέος. Τῷ δὲ θείου Πνεύματος ἔργα ὁρῶντα καὶ βλασφημοῦντι, χωρὶς μετανοίας οὐκ ἀφεθήσεται».*

στο λαό του Ἰσραήλ, ἔπαθε, ἀναστήθηκε ἀπὸ τοὺς νεκροὺς τὴν τρίτη ἡμέρα καὶ θὰ κηρυχθεῖ στὸ ὄνομά του μετάνοια καὶ ἄφεση ἁμαρτιῶν σὲ ὅλα τὰ ἔθνη, ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα. Οἱ μαθητὲς εἶναι μάρτυρες ὅλων αὐτῶν τῶν γεγονότων. Ὁ Ἰησοῦς θὰ ἀποστείλει αὐτὸ πού τοὺς ὑποσχέθηκε ὁ Πατέρας του, γι' αὐτὸ καὶ προέτρεψε τοὺς μαθητὲς νὰ καθήσουν στὴν Ἱερουσαλήμ, ὡσότου ὁ Θεὸς τοὺς ὀπλίσει μὲ τὴ δύναμη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος: «Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ ἀποστέλλω τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ Πατρός μου ἐφ' ὑμᾶς· ὑμεῖς δὲ καθήσατε ἐν τῇ πόλει ἕως οὗ ἐνδύσησθε ἐξ ὕψους δύναμιν» (Λκ. 24, 49· πρβλ. Λκ. 3, 16). Προϋπόθεση τῆς ἱεραποστολῆς εἶναι ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅποτε μὲ τὴν τελικὴ αὐτὴ ἀναφορὰ τοῦ ὁ Λουκᾶς συνδέει τὴν πνευματολογία τοῦ Εὐαγγελίου ἄμεσα μὲ τὴν πνευματολογία τῶν Πράξεων.

Ἡ πνευματολογία τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου στηρίζεται στὴν ἐξαγγελία τῆς προφητείας τοῦ Ἡσαΐα⁶⁸, 1 ἔξ. γιὰ τὴ μεσσιανικὴ ἐποχὴ, τὴν ὁποία προβλέπει ὁ προφήτης καὶ καθορίζει τὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ. Ἡ πνευματολογία τῶν Πράξεων στηρίζεται βασικὰ στὴν προφητεία τοῦ Ἰωήλ 3, 1-568, ἡ ὁποία ἀναφέρεται στὸ Πνεῦμα τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐσχατολογικὴ κοινότητα. Ὁ ἀρχέγονος Χριστιανισμὸς διέκρινε στὴν προφητεία αὐτὴ τὴν ἐξαγγελία τῆς δημιουργίας τῆς Ἐκκλησίας, τὸν νεὸ Ἰσραήλ, μὲ τὴν ἔκχυση τοῦ Πνεύματος τοῦ Θεοῦ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς (Πρξ. 2, 16-21)⁶⁹. Ἡ ἐπιφοίτηση τοῦ Πνεύματος κατὰ τὶς Πράξεις συνοδεύεται ἀπὸ ἐκπληκτικὲς καὶ θαυματουργικὲς ἐκδηλώσεις, ὅπως εἶναι ἡ σωτηρία ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἐτσι περνοῦμε στὴν τρίτη φάση τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας, ὅπου κυριαρχεῖ κατὰ τὸν Λουκᾶ-Πράξεις, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα· ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Πεντηκοστὴ καὶ ὀλοκληρῶνεται στὰ ἔσχατα, κατὰ τὴ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Ἰησοῦ.

Τὸ Πνεῦμα διαποτίζει ὅλες τὶς πτυχὲς τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς, συγκροτεῖ τὴν Ἐκκλησία, τὴ χαρισματικὴ κοινότητα τοῦ ἀρχέγονου Χριστιανισμοῦ, ἐνισχύει καὶ καθοδηγεῖ τοὺς ἀποστόλους στὴ διάδοσι τοῦ

68. Βλ. σχόλια Β. Βέλλα, *Τὸ Δωδεκαπρόφητον*, Ἀθῆναι 1968, σελ. 104ἔξ. γιὰ τὴν ἀνάλυση τοῦ κειμένου τοῦ Ἰωήλ.

69. Πὰ τὰ χαρακτηριστικὰ αὐτοῦ τοῦ λόγου βλ. Γ. Ἀντ. Γαλίτη, *Ἡ χριστολογία τοῦ Ἁπ. Πέτρου. Μῆρος Α': Εἰσαγωγικόν*, Ἀθῆναι 1990, σελ. 19ἔξ. Ἰω. Παναγοπούλου, «Ἡ θεολογικὴ σημασία τῆς Πεντηκοστῆς». Περὶ Ἁγίου Πνεύματος Εἰσηγήσεις, Ἀθῆναι 1971, 89-120.

εὐαγγελίου ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα ὡς τὰ ἔσχατα τῆς γῆς. Γενικότερα, οἱ Πράξεις καταγράφουν τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας, πού εἶναι συγχρόνως ἔργο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος διὰ τῶν χειρῶν τῶν ἀποστόλων, ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ⁷⁰, μὲ σκοπὸ τὴ σωτηρία τοῦ κόσμου, τὸν ἐρχομὸ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐπέκταση τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας σὲ ὁλόκληρο τὸν κόσμο.

Μὲ ὅσα ἀναφέραμε γιὰ τὴν πνευματολογία τοῦ Λουκᾶ-Πράξεις γίνεται φανερό ὅτι τὸ Ἅγιο Πνεῦμα διαποτίζει ὁλόκληρο τὸ ἔργο τοῦ ἱεροῦ συγγραφέα, ἀπὸ τὸ πρῶτο κεφάλαιο τοῦ Εὐαγγελίου ὡς τὸ τέλος τῶν Πράξεων, δίνοντας μιὰ δυναμικὴ ἁγιοπνευματικὴ διάσταση στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας, σὲ ὅλες τὶς φάσεις τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας μὲ μιὰ ἔντονη τριαδολογικὴ διάσταση καὶ ἔμφαση στὴ συνεργία τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Μετὰ ἀπὸ ὅσα ἀναφέραμε παραπάνω, μποροῦμε νὰ ὀδηγηθοῦμε στὰ παρακάτω συμπεράσματα:

1. Ἡ διαπραγματεύση τοῦ ἁγιοπνευματικοῦ χαρακτήρα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ ἀποτελεῖ δύσκολο ἐγχείρημα, τόσο γιατί ἀπουσιάζουν σχεδὸν πλήρως ἀπὸ τὴ νεώτερη θεολογικὴ βιβλιογραφία σχετικὲς μελέτες, πού ἀναφέρονται σὲ ἐπὶ μέρους πτυχὲς τοῦ θέματος, ὅσο γιατί ἔχουμε διαφορετικὲς θεολογικὲς προσεγγίσεις τῆς πνευματολογίας ἀπὸ τοὺς δύο πρῶτους συνοπτικούς, τὸν Ματθαῖο καὶ τὸν Μᾶρκο, συγκριτικὰ μὲ τὸν Λουκᾶ. Ὁ τελευταῖος ἀπὸ πλευρᾶς ἱστοριοκοθεολογικῆς βρίσκεται πῶ κοντὰ στὸν Παῦλο καὶ στὸν Ἰωάννη.

2. Πὰ νὰ διακριθῶσουμε τὸν ἁγιοπνευματικὸ χαρακτήρα τοῦ Εὐαγγελίου τοῦ Λουκᾶ, ἀνατρέξαμε ἀπ' εὐθείας στὸ πρωτογενὲς ὑλικὸ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παράδοσης καὶ κυρίως τὸ ἰδιαίτερο ὑλικὸ τοῦ εὐαγγελιστῆ, ὅπως διασώθηκε στὴν ἰδιαίτερη πηγὴ τοῦ (L), πού

70. Βλ. τὴ σχετικὴ θεολογικὴ προβληματικὴ στὸν Χρ. Κ. Οἰκονόμου, *Τὸ πρόβλημα τοῦ τίτλου τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Μιὰ νέα θεολογικὴ θεώρηση*, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 55ἔξ.

70. Βλ. τὴ σχετικὴ θεολογικὴ προβληματικὴ στὸν Χρ. Κ. Οἰκονόμου, *Τὸ πρόβλημα τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Μιὰ νέα θεολογικὴ θεώρηση*, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 55ἔξ. Πρὸβλ. Γ. Γαλιτῆ, «Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ὡς θεομοθέτης τῆς Ἐκκλησίας κατὰ τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων», Εἰσηγήσεις Ε' Συνάξεως Ὁρθοδόξων Βιβλικῶν Θεολόγων, Φραγκαβίλλα Ἡλείας, Ὀκτώβριος 1988, 45-55.

προέρχεται από την εκκλησιαστική κοινότητα μέσα στην οποία αναπτύχθηκε ο ιερός συγγραφέας. Έτσι, μπορέσαμε να διαπιστώσουμε τις κύριες θεολογικές τάσεις του ιεροῦ συγγραφέα, ὅσον ἀφορᾷ στο θέμα τῆς πνευματολογίας.

3. Τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Λουκᾶ δικαιολογημένα χαρακτηρίσθηκε ὡς τὸ Εὐαγγέλιο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, γιατί ἡ παρουσία του γίνεται αἰσθητὴ ἀπὸ τὸν Ἰωάννη τὸν Πρόδρομο καὶ κορυφώνεται στὴν Πεντηκοστή. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ τὸν Λουκᾶ παρουσιάζεται, ὄχι μόνο ὡς ἐπαγγελία τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ, ἀλλὰ ὡς πρόσωπο τῆς τριαδικῆς Θεότητος, πὺ δρᾷ στὴν προπαρασκευὴ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἰησοῦ ὡς σωτῆρα καὶ λυτρωτὴ τοῦ κόσμου, μέσα στὴν πορεία τῆς ἱστορίας τῆς θείας οἰκονομίας. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα παίξει πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὸ σωτηριολογικὸ σχέδιο τοῦ Θεοῦ.

4. Κατὰ τὸν Λουκᾶ τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας πραγματώνεται διὰ τῆς ἀδιάλειπτης συνεργίας τῶν τριῶν προσώπων τῆς τριαδικῆς Θεότητος, μέσα στὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας σὲ τρεῖς φάσεις. Ἡ πρώτη φάση περιλαμβάνει τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσραὴλ, ἡ δευτέρη εἶναι ἡ ἐποχὴ τοῦ Ἰησοῦ, ὁ ὁποῖος κατέχει τὸ κέντρο τῆς ἱστορίας, καὶ ἡ τρίτη φάση περιλαμβάνει τὴν ἐποχὴ τῆς Ἐκκλησίας, πὺ ἀρχίζει ἀπὸ τὴν Πεντηκοστὴ καὶ ὀλοκληρώνεται στὰ ἔσχατα καὶ κυριαρχεῖται, ὅπως εἶναι φυσικὸ, ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα. Ὡστόσο, τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ τὸν Λουκᾶ δὲν πληροῖ μόνο τὴν τρίτη φάση, ἀλλὰ τόσο τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσραὴλ, ὅσο καὶ τὴν ἐποχὴ τοῦ Χριστοῦ.

5. Κατὰ τὴν ἐποχὴ τοῦ Ἰσραὴλ, παρὰ τὴν περιορισμένη ἀποστολὴ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ἡ παρουσία του παραμένει δυναμικὴ καὶ καθοριστικὴ στὸ σχῆμα τῆς ἐπαγγελίας-πλήρωσης. Τὸ Πνεῦμα κυριαρχεῖ στὴν προφητικὴ ἐξαγγελία τῆς βουλῆς τοῦ Θεοῦ, γι' αὐτὸ ὁ ἀποκαλυπτικὸς ρόλος τοῦ Ἁγίου Πνεύματος στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἐκφράζεται μὲ τὸ πνεῦμα τῆς προφητείας, πὺ ἐπαγγέλλεται στὴν ἐσχατολογικὴ ἐποχὴ καὶ τὸν ἱστορικὸ χρόνο τῆς πληρώσεως τῶν ἐπαγγελιῶν. Ἐπειδὴ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ τὸν Λουκᾶ παίξει πρωταγωνιστικὸ ρόλο στὶς μεσσιανικὲς προφητεῖες, γι' αὐτὸ ἡ καταδίωξη καὶ θανάτωση τῶν προφητῶν, πὺ προφήτευσαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ δίκαιου Μεσσία, στρέφεται κατὰ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τὸ ὁποῖο καθοδηγεῖ τοὺς προφήτες.

6. Τὸ Ἅγιο Πνεῦμα κατὰ τὸν Λουκᾶ διαπερνᾷ τὶς σελίδες τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης καὶ ἐκβάλλει στὴν Καινὴ Διαθήκη. Γι' αὐτὸ τονίζει ὁ τρίτος εὐαγγελιστὴς τὴ δράση τοῦ Πνεύματος στὰ διάφορα γεγονότα

τῆς προπαρασκευῆς γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μεσσία καὶ ὑπογραμμίζει τὸ ρόλο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὴ διάρκεια τῆς ἐπίγειας ζωῆς καὶ δράσης τοῦ Χριστοῦ. Στὸ προπαρασκευαστικὸ στάδιο παρουσιάζει τὸν Ζαχαρία, τὴν Ἑλισάβετ, τὸν Ἰωάννη, τὴν Παρθένο νὰ πληροῦνται Πνεύματος Ἁγίου καὶ νὰ συμβάλλουν θετικὰ γιὰ τὸν ἐρχομὸ τοῦ Μεσσία Χριστοῦ, ἐνῶ παράλληλα παρουσιάζει τὴ Θεοτόκο νὰ ἀγιάζεται καὶ νὰ συλλαμβάνη μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὸν Υἱὸ τοῦ Θεοῦ. Ἡ οἰκουμενικὴ προοπτικὴ τῆς σωτηρίας κατὰ τὸν Λουκᾶ ἐπισημαίνεται ἀπὸ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα στὸν Συμεὼν καὶ τὴν Ἄννα, ἐνῶ ἡ ἐπικύρωση τοῦ μεσσιανικοῦ ἀξιώματος τοῦ Ἰησοῦ κατὰ τὴ βάπτισις καὶ τὸ κήρυγμά του στὴν Ναζαρέτ.

7. Τέλος, ἡ πνευματολογία τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου συνδέεται ἄμεσα μὲ τὸν ἁγιοπνευματικὸ χαρακτήρα τῶν Πράξεων τῶν Ἀποστόλων. Ἡ ὑπόσχεσις τοῦ ἀναστημένου Χριστοῦ πρὸς τοὺς μαθητὲς του ὅτι θὰ βαπτισθοῦν μὲ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα λίγες μέρες μετὰ τὴν ἀνάληψή του, πραγματοποιήθηκε τὴν ἡμέρα τῆς Πεντηκοστῆς. Προϋπόθεσις τῆς ἱεραποστολῆς κατὰ τὸν Λουκᾶ εἶναι ἡ ἐπιφοίτησις τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, ὅποτε ἔτσι ἡ πνευματολογία τοῦ τρίτου Εὐαγγελίου συνδέεται ἄμεσα μὲ τὴν πνευματολογία τῶν Πράξεων.